

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Diplomová práce

2024

Jakub Kukačka

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

**Reakce Kazachstánu na plnohodnotnou ruskou invazi na
Ukrajinu**

Diplomová práce

Autor/ka práce: Jakub Kukačka

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: doc. PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2024

Jakub Kukačka

Bibliografický záznam

KUKAČKA, Jakub. *Reakce Kazachstánu na plnohodnotnou invazi Ruska na Ukrajinu*. Praha, 2024. 39 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Slavomír Horák, Ph.D.

Rozsah práce: 111 176 znaků včetně mezer

Abstrakt

V roce 2022 Rusko vyvolalo plnohodnotnou válku proti Ukrajině, což postavilo ruského spojence Kazachstán do zvláštní pozice. Na jednu stranu se musel pokoušet o udržení stabilních vztahů se svým severním sousedem, na stranu druhou nemohl vypadat jako jasný podporovatel války. Práce se tak zaměří na analýzu kazašské zahraniční politiky, pro jejíž základ slouží oficiální zahraničně-politický koncept Kazachstánu, který práce považuje za zdroj jasně vyjádřených preferencí a cílů státu. Tato doktrína je poté porovnávána s realitou, tedy s tím, jak se Kazachstán v této problematice na mezinárodním poli skutečně choval. Další předpoklad, se kterým práce operuje, je základní charakteristický rys politických režimů, a sice jejich snaha přežít, za jejímž účelem pak dané režimy přijímají různé soubory opatření a strategie. V případě kazašské zahraniční politiky se tyto snahy projevují důrazem na tzv. multi-vektorovou zahraniční politiku, jejímž cílem je navázání stabilních vztahů s nejdůležitějšími aktéry. Jde jak o aktéry sousedící se středoasijským regionem přímo, tedy Čína a Ruska, tak i o ty s ním nesousedící, nacházející se podstatně dál, tedy Spojené státy a Evropská Unie. Hlavními zdroji práce tak jsou oficiální dokumenty, příspěvky a prohlášení vlády. Dalšími zdroji jsou pak články v médiích i odborných periodících. Zároveň bude tato analýza zahraniční politiky doplněna o diskurzivní analýzu právě Tokajevových projevů a příspěvků, za účelem odhalení argumentačních strategií a narativů, kterých ve vztahu k rusko-ukrajinskému konfliktu využívá, a jak se jimi podílí na utváření širšího politického diskurzu.

Abstract

In 2022, Russia launched a full-scale war against Ukraine, which put Russia's ally Kazakhstan in a strange position. On the one hand, it had to try to maintain stable relations with its northern neighbour; on the other hand, it could not look like a clear supporter of the war. Thus, the thesis will focus on the analysis of Kazakhstan's foreign policy, for which the official foreign policy concept of Kazakhstan serves as a basis, which the thesis considers as a source of clearly expressed preferences and goals of the state. This doctrine is then compared with reality, i.e. with how Kazakhstan has actually behaved on this issue in the international arena. Another assumption that the thesis operates with is a basic characteristic of political regimes, namely their desire to survive, for which purpose the regimes in question then adopt different sets of measures and strategies. In the case of Kazakh foreign policy, these efforts are manifested by an emphasis on a so-called multi-vector foreign

policy, which aims at establishing stable relations with the most important actors. These actors are both those neighbouring the Central Asian region directly, i.e. China and Russia, and those not neighbouring it, located much further away, i.e. the United States and the European Union. The main sources of the work are thus official documents, contributions and government statements. Other sources are articles in the media and professional periodicals. At the same time, this analysis of foreign policy will be complemented by a discursive analysis of Tokayev's speeches and contributions in particular, in order to reveal the argumentative strategies and narratives he employs in relation to the Russian-Ukrainian conflict and how he uses them to shape the wider political discourse.

Klíčová slova

Kazachstán, Ukrajina, válka, zahraniční politika, diskurz

Keywords

Kazakhstan, Ukraine, war, Russia, foreign policy, discourse

Title

Kazakhstan's reaction to the full-fledged Russian invasion of Ukraine

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucími práce panu docentu Slavomíru Horákovi a paní doktorce Daniele Kolenovské a kolegům z jí vedeného semináře za všechny cenné postřehy, náměty a kritiku.

Obsah

Úvod	1
1. Teoreticko-metodologická část.....	4
1.1 Vymezení zahraniční politiky.....	4
1.2. Tradice mezinárodních vztahů.....	5
1.3. Analýza zahraniční politiky.....	11
1.3.1 Historie FPA	11
1.3.2 Diskurzivní analýza	12
2. Metodologie, její operacionalizace a výzkumné otázky.....	17
3. Historicko-politický kontext.....	18
3.1. Zahraniční politika Kazachstánu	18
3.2.1. Aktuální koncept zahraniční politiky	19
3.3. Vztahy mezi Kazachstánem a Ruskem.....	22
4. Reakce na plnohodnotnou invazi.....	25
4.1. Politická reakce.....	25
4.2. Hospodářské hledisko.....	28
4.3. Vojenský aspekt.....	31
4.4. Reakce společnosti	34
5. Analýza výstupů prezidenta K-Ž. Tokajeva.....	36
Závěr.....	38
Summary.....	39
Zdroje.....	40

Úvod

Rusko-ukrajinský konflikt se v roce 2021 zdál na první pohled zamrznutý. Krymský poloostrov byl nadále pod plnou kontrolou Moskvy a na Donbase, i přes občasné střety obou stran konfliktu, se tzv. kontaktní linie, víceméně, ustálila. Nicméně v druhé polovině roku a na počátku roku následujícího se začaly, zejména v souvislosti s ruským vojenským cvičením Zapad-21, objevovat znepokojující informace o soustředování jednotek ruských ozbrojených sil na ukrajinských hranicích.^{1,2} Dle pozdějšího svědectví některých čelných amerických a britských představitelů to bylo právě toto cvičení, které přesvědčilo jejich analytiku – a následně i je samotné – o tom, že rozsáhlá vojenská operace se skutečně stala jednou z – čím dál pravděpodobnějších – Rusy zvažovanou možností. Dle slov Jakea Sullivana, poradce pro národní bezpečnost v administrativě Joea Bidena, po návratu ze summitu G-20 v Římě nabyl přesvědčení, že se jedná o otázku týdnů, nikoli měsíců či let. Na rozdíl od Spojených států, Spojeného království a Kanady, měli ostatní spojenci v Evropě (obzvlášť Německo a Francie) zaujmout podstatně rezervovanější postoj k tomuto scénáři.³

Jak se ukázalo, tyto zpravodajské informace správně vyhodnotila první zmíněná skupina států. Dne 22. února 2022 překročila ruská vojska zbytek státní hranice Ukrajiny a kontaktní linii na Donbasu a Krymu, tentokrát již ne pod různými záštitami typu „dobrovolníků“ či „místních milic“, ale již zcela jasně jako regulérní armádní jednotky. Společně s útvary vytvořených na ruských loutkových „států“, tzv. Luhanské lidové republiky a Doněcké lidové republiky, se odhadovala počáteční síla ruské invazní armády na přibližně 120 až 190 tisíc vojáků.^{4,5} Co se ruských válečných plánů a cílů týče, patrně nejrozšířenějším názorem je, že se Rusko na začátku invaze pokusilo o rychlé dobytí velkých

¹ „Russian troops now number 90,000 near Ukraine border after drills, Kyiv says“, *Reuters*, 3. listopadu 2021, <https://www.reuters.com/world/ukraine-says-russia-leaves-units-near-its-border-keeps-90000-troops-2021-11-03/>.

² Mykola Bielieskov, „The Russian and Ukrainian Spring 2021 War Scare“, *Center for strategic and international studies*, 21. září 2021, <https://www.csis.org/analysis/russian-and-ukrainian-spring-2021-war-scare>.

³ Erin Banco, Garrett M. Graff, Lara Selligman, Nahal Toosi a Alexander Ward, „‘Something Was Badly Wrong’: When Washington Realized Russia Was Actually Invading Ukraine : A first-ever oral history of how top U.S. and Western officials saw the warning signs of a European land war, their frantic attempts to stop it — and the moment Putin actually crossed the border.“, *Politico*, 24. února 2023, <https://www.politico.com/news/magazine/2023/02/24/russia-ukraine-war-oral-history-00083757>.

⁴ Matthias Williams a Robin Emmott, „Ukraine says Russia will soon have over 120,000 troops on its borders“, *Reuters*, 20. dubna 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-reach-over-120000-troops-ukraines-border-week-ukraine-says-2021-04-20/>.

⁵ Patrick Wintour, „Russia has amassed up to 190,000 troops on Ukraine borders, US warns“, *The Guardian*, 18. února 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/18/russia-has-amassed-up-to-190000-troops-on-ukraine-borders-us-warns>.

aglomerací, zejména Kyjeva, a následné svržení, případně i zjetí, tehdejší ukrajinské vlády a nainstalování vlády loutkové pod kontrolou Moskvy. To vše za domněnky podpory nemalé části ukrajinského obyvatelstva a určité neochotě ukrajinské armády k boji. Jak vývoj následujících měsíců nicméně ukázal, ruské plány se velice rychle minuly s realitou. Ukrajinské jednotky se postavily na houževnatý odpor, který byl následně podpořen a dodávkami západních zbraní a dalšího vojenského vybavení. Stejně tak ani sázka na „povstání“ části obyvatel proti ukrajinské vládě nevyšla, ba dokonce později prosákla informace, že prostředky 5. správy FSB původně určené na operace směřující k narušení stability Ukrajiny byly z velké části zpronevěřeny. Dohromady s dalšími údajnými zpravodajskými neúspěchy FSB došlo na propuštění a následné vyšetřování vedoucích osob.⁶

Kazachstán nereagoval na tento konflikt poprvé. Již na jeho počátku v roce 2014 vláda tehdejšího prezidenta Nursultana Nazarbajeva se snažila být, pokud možno, neutrální, vzhledem k „tenkému ledu“, na kterém se nacházela. Na jednu stranu bylo potřeba nenarušit princip státní svrchovanosti a územní celistvosti, na druhou stranu nesmělo dojít na příliš silné vymezení vůči Rusku, potažmo prezidentu Putinovi. O tom svědčí i výroky Nazarbajeva, ve kterých sice uznal potřebu, aby si své problémy vyřešila Ukrajina sama, ale zároveň vyjádřil pochopení pro ruskou potřebu dohledu nad Ukrajinou a ochranou ruského obyvatelstva.⁷ Pokud ale bylo potřeba, byl první Kazachstánský prezident schopen sáhnout i k ostřejším výrokům. Když 29. srpna 2014 Vladimir Putin prohlásil, že Kazachstán nikdy neměl žádnou státnost, Nazarbajev krátce na to pohrozil opuštěním Euroasijské ekonomické unie, jelikož Kazachstán nebude členem těch organizací, které ohrožují jeho nezávislost.⁸

Tato práce se nicméně bude věnovat zahraničně-politické reakci nové administrativy Kasyma-Žomarta Tokajeva. Tokajev nastoupil do funkce prezidenta necelé dva roky před samotnou invazí v březnu roku 2019, zpočátku jako prozatímní hlava státu, po předčasných červnových volbách už jako stálá. Od ruské invaze na Ukrajinu se objevila řada článků, převážně v médiích, o zhoršujícím se vztahu a možné odluce Kazachstánu od Ruska. Tyto články pracovaly především z různými roztržkami mezi oběma zeměmi, nebo otevřenými výrazy nesouhlasu ze strany Kazachstánu, například během Petrohradské ekonomického

⁶ „Generál FSB skončil ve vazbě. Měl krást miliardy z tajné části ruského státního rozpočtu“, *iRozhlas*, 11. dubna 2022, <https://irozhl.as/gNj>.

⁷ Yelena Nikolayevna Zabortseva, *Russia's Relations with Kazakhstan* (London: Routledge, 2016), 158–174.

⁸ Farangis Najibullah, „Putin Downplays Kazakh Independence, Sparks Angry Reaction“, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 3. září 2014, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-putin-history-reaction-nation/26565141.html>.

fóra, kdy Tokajev odmítl uznání dříve zmíněných „pseudo-republik“ a společně s dalšími dvěma oblastmi, Chersonské a Záporožské, jejich následného anektování Ruskou federací.

Práce se zaměří na analýzu kazašské zahraniční politiky, pro jejíž základ slouží oficiální zahraničně-politický koncept Kazachstánu, který práce považuje za zdroj jasně vyjádřených preferencí a cílů státu. Tato doktrína je poté porovnávána s realitou, tedy s tím, jak se Kazachstán v této problematice na mezinárodním poli skutečně choval. Další předpoklad, se kterým práce operuje, je základní charakteristický rys politických režimů, a sice jejich snaha přežít, za jejímž účelem pak dané režimy přijímají různé soubory opatření a strategie. V případě kazašské zahraniční politiky se tyto snahy projevují důrazem na tzv. multi-vektorovou zahraniční politiku, jejímž cílem je navázání stabilních vztahů s nejdůležitějšími aktéry. Jde jak o aktéry sousedící se středoasijským regionem přímo, tedy Čína a Ruska, tak i o ty s ním nesousedící, nacházející se podstatně dál, tedy Spojené státy a Evropská Unie. Hlavními zdroji práce tak jsou oficiální dokumenty, příspěvky a prohlášení vlády. Dalšími zdroji jsou pak články v médiích i odborných periodících. Zároveň bude tato analýza zahraniční politiky doplněna o diskurzivní analýzu právě Tokajevových projevů a příspěvků, za účelem odhalení argumentačních strategií a narativů, kterých ve vztahu k rusko-ukrajinskému konfliktu využívá, a jak se jimi podílí na utváření širšího politického diskurzu. Práce tak primárně využívá kvalitativní výzkumnou metodu.

Práce bude rozdělena do čtyř hlavních částí. V první části práce poskytnete teoreticko-metodologické zázemí práce. Bude v ní tak zejména zahrnuta problematika analýzy zahraniční politiky a diskurzu, politický diskurz a koncept přežití politických režimů. Druhá část pak poskytnete historický kontext kazašské zahraniční politiky a vztahu Kazachstánu a Ruska. Třetí část pak přejde již na samotnou analýzu reakce Kazachstánu na únorovou invazi. Tato část bude rozdělena podle příslušných let, tedy 2022, 2023 a začátek roku 2024. Poslední část pak bude věnována diskurzivní analýze prezidenta Tokajeva, pro níž budou zdroje také čerpány z výše uvedených let. Cílem práce je tedy poskytnutí co nejvíce uceleného obrazu kazašské reakce na invazi na Ukrajinu. Základní výzkumná otázka tak zní: *„Jakým způsobem reagoval Kazachstán na plnohodnotnou ruskou invazi na Ukrajinu?“*. Doplnující výzkumné otázky určené pro diskurzivně-analytickou část zní: *„Jakým způsobem se prezident Kasym-Žomart Tokajev podílel na konstrukci politického diskurzu?“* a *„Jaké argumentační strategie a narativy za tímto účelem využíval?“*.

1. Teoreticko-metodologická část

Tato kapitola představí některá možná vymezení zahraniční politiky jako takové, a také uvede, se kterou z těchto definic se práce ztotožňuje. Navazující podkapitola pak již představí hlavní přístupy analýzy zahraniční politiky.

1.1 Vymezení zahraniční politiky

Než tato kapitola přejde k představení samotných přístupů analýzy zahraniční politiky, je potřeba pro začátek definovat co je zahraniční politika. Za klasickou státocentrickou definici může být považována ta od Waltera Carlsnaese. Ten ji definuje jako jednání vládních představitelů suverénních států (komunit), která jsou vyjádřena jasně určenými cíli, závazky nebo pokyny, a jsou zaměřena na úkoly, podmínky a aktéry (státní i nestátní), které chtějí ovlivnit a leží mimo jejich území.⁹ Zahraniční politika ale může rovněž připisána i nestátním subjektům jako jsou firmy, teroristické organizace, nebo supranacionální subjekty typu Evropské unie.¹⁰ Morin a Paquin argumentují, že na poli zahraniční politiky nepanuje shoda ohledně toho, co má být tím hlavním definičním zdrojem. Mohou to být soubory akcí nebo pravidel, které podmiňují další jednání, nebo obecná zahraničně-politická vize, anebo může jít přístup volící jakousi střední cestu mezi těmito dvěma možnostmi. Z tohoto důvodu autoři volí poměrně obecnou definici zahraniční politiky, jako „soubor jednání nebo pravidel, které spravují jednání nezávislé politické autority v mezinárodním prostředí“.¹¹

S lehce odlišnou, ale stále širokou, definicí pracuje Christopher Hill, který považuje za „zahraniční politiku součet oficiálních vnějších vztahů, které jsou vedeny nezávislým aktérem (obvykle, ale ne pouze, státem) v mezinárodních vztazích“.¹² Jelikož zahraniční politika vychází obvykle od státního aktéra, stejně jako politika domácí, je tak zároveň potřeba vyřešit i otázku odlišení těchto dvou typů politik. Hlavní charakteristický znak, který slouží k této diferenciaci, je nutnost zahraniční politiky brát v potaz právě mezinárodní prostředí; řeší problémy, které vznikají mimo stát samotný. Byť je nutno dodat, že je čím dál

⁹ Walter Carlsnaes, „Foreign Policy.“, in *Handbook of International Relations* (London: SAGE Publications Ltd, 2002), 334–335, <https://doi.org/10.4135/9781848608290>.

¹⁰ Steve Smith, Amelia Hadfield a Tim Dunne, *Foreign Policy : Theories, Actors, Cases* (New York: Oxford University Press, 2016), 2.

¹¹ Jean-Frédéric Morin a Jonathan Paquin, „How to Identify and Assess a Foreign Policy?“ in *Foreign Policy Analysis: A Toolbox* (Cham: Palgrave Macmillan, 2018), 1–3.

¹² Christopher Hill, *Foreign policy in the twenty-first century*. London New York: Palgrave Macmillan, 2015: 4.

tím víc obtížné rozlišit, jestli je daný problém zahraniční, či vnitřní.¹³ S pojmy zahraniční a domácí politika se rovněž pojít výrazy „vysoká“ a „nízká“ politika, kdy vysoká politika tradičně označovala zahraniční politiku a nízká tu domácí. Zatímco Morin a Paquin vidí tuto dichotomii již jako zcela přežitou a z prostřední analýz zahraniční politiky vymizelou, Hill naopak navrhuje aktualizovanou verzi těchto pojmů. Za nízkou politiku označuje tu, která se věnuje rutinním a problémům nevyvolávajícím otázkám, a za vysokou tu, která v konkrétní okamžik upoutá pozornost představitelů na nejvyšších místech.¹⁴ Existují ovšem i autoři, jako například Klaus Brummer, kteří se rozlišování mezi zahraniční a domácí politikou zcela vyhýbají a volí cestu kombinace přístupů analýzy zahraniční politiky (Foreign Polic Analysis, dále jen FPA) a veřejné politiky (Public policy).¹⁵

Jak bylo uvedeno na konkrétní definici tedy není jasná shoda. Pro potřeby této práce jsem tedy zvolil, definici od Christophera Hilla, která sice nestátní aktéry nevyklučuje, ale zdůrazňuje obvyklou roli státu jako hlavního původce zahraniční politiky. V duchu FPA, který se snaží dívat na zahraniční politiky buď na úrovni nebo pod úrovní státu, se bude práce zabývat jak reakcí státu na mezinárodní úrovni, tedy jak se Kazachstán choval přímo ve styku s ostatními státy, tak i tím co se dělo uvnitř státu, konkrétně v oblastech (domácí) politiky, vojenství, ekonomiky a společenské reakce.

1.2. Tradice mezinárodních vztahů

Základy FPA vychází z tradice studií mezinárodních vztahů, tedy konkrétně z realismu, liberalismu, konstruktivismu a post-strukturalismu.¹⁶ Rozhodně nejde o jediné směry, ze kterých by vycházela – je tu řada dalších jako marxismus,¹⁷ feminismus, post-kolonialismus a dalších.¹⁸ Pokud by ale měla tato kapitola poskytnout shrnutí všech těchto směrů, šlo o by o nepřiměřenou zátěž na délky této kapitoly. Z tohoto důvodu se věnuje právě těmto výše zmíněným „základním“ teoretickým paradigmatům, jejím základním charakteristikám, hlavním představitelům a přístupům, které se v nich objevují.

Realismus je možné považovat za jakousi zakladatelskou školu. Za otce zakladatele

¹³ Morin a Paquin, „How to Identify and Assess a Foreign Policy“, 4–6.

¹⁴ Hill, *Foreign policy in the twenty-first century*, 5.

¹⁵ Klaus Brummer, „Foreign policy analysis and public policy“, in *The Oxford Handbook of Foreign Policy Analysis* (New York: Oxford University Press, 2024), 44–45.

¹⁶ Steve Smith, Amelia Hadfield a Tim Dunne, *Foreign Policy : Theories, Actors, Cases*, 4–10.

¹⁷ Benno Teschke a Steffan Wyn-Jones, „Marxism in Foreign Policy“, *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017), 1–4, <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.372>.

¹⁸ Falk Ostermann a Patrick A. Mello, „Methods of Foreign Policy Analysis“, in *Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods* (Abingdon, New York: Routledge, 2023), 4–7.

této školy je možné považovat Edwarda H. Carra a Hanse Morngethaua. Carr je první, který použil označení realismus jako opak utopismu (v současnosti by se použilo označení liberalismus) ve své knize „*The Twenty Year's Crisis*“. Jeho představitelům jde o to popsat skutečnou realitu mezinárodních vztahů, nikoli to, jaká by mohla, či dokonce měla, být. Mezi jeho základní charakteristické rysy se řadí: 1) důraz na otázku moci, její distribuce a kumulování; 2) základem moci jsou materiální zdroje (typicky přírodní a vojenské zdroje dané země); 3) hlavními aktéry jsou především státy, které je potřeba brát jako na racionální; 4) rivalita a animozita je mezi aktéry (státy) permanentně, stálá spolupráce a mír není možná; 5) sebestřednost je hlavní hnacím motorem politického jednání, je součástí lidské přirozenosti; 6) seskupování za účelem přežití, lidé se spojují do skupin, aby mohli čelit ostatním, odtud existence hlavního aktéra – státu.^{19; 20} Zároveň je pro realisty důležitá ještě jedná vlastnost mezinárodního systému, a sice jeho anarchie.

Na realisty později navazuje tzv. proud neorealismu v osobě Kennetha Waltze, který představuje strukturální pohled na mezinárodní vztahy. Ty jsou ze své podstaty anarchické, jelikož neexistuje jakási nejvyšší „světová vláda“, která by stanovovala, a hlavně vymáhala, mezinárodně platné normy, jako je tomu u jednotlivých států.²¹ Anarchie je stálým jevem, který je dán stejnorodostí subjektů, které se v tomto prostředí objevují. Na rozdíl od subjektů uvnitř státu (hierarchická struktura), které se mohou do značné míry specializovat na konkrétní činnost, subjekty MV (státy) tuto možnost nemají. Jsou tak od sebe navzájem odlišné jen minimálně. Mají vlastní území, zdroje, populaci, armádu, nebo zajišťují identické služby a potřeby. Poslední charakteristikou u Waltze je rozložení schopností. Co od své funkce jsou si státy sice podobné, nicméně je zde zásadní rozdíl v „množství“ moci, kterou mají. Silné státy mohou diktovat chování ostatních, slabších států, a naopak slabé státy nemají jinou možnost než přijmout vůli těch silných. Aby slabší státy přežili musí se integrovat do mezinárodního systému. To mohou udělat buď skrze napodobování (emulation) těch silných, aby tím zmenšili mocenské rozdíly, anebo pomocí vyvažování (balancing), kdy se slabší státy spojují proti silným. Nutno podotknout, že tato spojení nemají nekonečného trvání a časem se rozpadnou.²²

Postupem času dochází k vzniku různých pod-kategorií neorealismu. Robert Gilpin

¹⁹ Petr Drulák, *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portal, 2003), 54–60.

²⁰ William C. Wohlforth, „Realism and foreign policy“, in *Foreign Policy : Theories, Actors, Cases* (New York: Oxford University Press, 2016), 35–37.

²¹ John M. Hobson, *State and International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 20–21.

²² *Ibid.*, 23–28.

se například pokusí modifikovat Waltzovy myšlenky, aby zachytil pohyblivost moci, z jakých důvodů a za jakých příčin se její rozložení v MV mění.²³ Dalšími směry jsou pak obranný (defensive) a výbojný (ofensive) realismus. Obranný realismus tvrdí, že za velice běžných podmínek se pravděpodobnost války v anarchickém systému snižuje. Různé místní podmínky (např. hornatý terén, nebo nějaká obranná technologie) mohou učinit války mezi státy velice obtížnou, a tedy i nevhodnou. Výbojní realisté naproti tomu argumentují, že státy si v anarchii nikdy nebudou moci být jisté, jestli podmínky podporující mír přetrvávají i do budoucna. Proto se musí na sebe vždy, kdy jeden stát posiluje, dívat s podezřením.²⁴ Rozchází se i v otázce časového horizontu cílů. Pro obranné realisty je potřeba, aby státy pracovaly s dlouhodobými cíli. Výbojní realisté dávají přednost cílům krátkodobým, i za tu cenu, že stát přijde o možnost výrazně mocensky posílit.²⁵

Michael Doyle prezentuje liberalismus především jako o politice, která uspěla v první řadě na domácí půdě, tedy uvnitř států, se svým důrazem na osobní svobody, systém kombinující laissez-faire a sociální stát a moc vycházející z lidu. Jak postupně docházelo k rozšiřování idejí liberalismu do dalších států, začala se kolem nich vytvářet mírová oblast. Tyto státy tak preferovaly řešení sporů dohodou a války ustoupily do pozadí.²⁶ Zejména role kapitalismu a vzájemného obchodu měla hrát důležitou roli. Státy si skrze ně uvědomí výhody vzájemné spolupráce i nevýhody případného konfliktu, a tak mají přirozeně dávat přednost míru. Liberálové tak poukazují na to, že je potřeba se dívat vnitropolitické dění, které dle nich má podstatně větší vliv na jeho jednání v MV. Ovšem jeden z hlavních představitelů, Norman Angell, upozorňoval, že takový systém není samo-udržovatelný. Je potřeba o něj cíleně pečovat a dále ho rozvíjet, především prostřednictvím mezinárodních norem a institucí.²⁷ Drulák pak k liberálům přiřazuje ještě idealisty, kteří tak společně tvoří liberálně-idealistický směr. Za základní společné znaky tohoto směru považuje možnost stálého míru a kooperace, odmítnutí státu jako hlavního aktéra MV, na to navazující důraz na nestátní aktéry a multi-dimenzionalita MV. Je zde mnoho dimenzí, například bezpečnostní, ekonomická nebo etická, a zpravidla není jedna, která by byla všem

²³ Jiří Kolman, „Neorealismus“, in *Přehled teorií mezinárodních vztahů* (Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005), 71.

²⁴ Wohlforth, „Realism in foreign policy“, 39.

²⁵ Kolman, „Neorealismus“, 72–73.

²⁶ Michael W. Doyle, „Liberalism and foreign policy“, in *Foreign policy : Theories, Actors, Cases* (New York: Oxford University Press, 2016), 54–59.

²⁷ Tomáš Blažek, „Liberalismus“, in *Přehled teorií mezinárodních vztahů* (Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005), 43–50.

nadřazená.²⁸

Na neúspěchy liberalismu po obou světových válkách reaguje teorie funkcionalismu Davida Mitranyho. Pro zajištění stálého míru je potřeba upustit od univerzalistických projektů mezinárodní spolupráce a jít cestou praktické spolupráce. Mělo by tak jít o spolupráci, která bude založena na práci expertů a je tak apolitická. Jak budou státy kooperovat v jedné oblasti, začnou tím vytvářet podmínky pro její pokračování v dalších (tzv. větvení, angl. ramification). Na teorii funkcionalismu v 50. letech naváže neofuncionalismus Ernsta Haase. Ten rovněž staví teorii na principu větvení (v jeho podání jako „přelévání“, angl. spillover), ale přináší zásadní rozdíly. Za prvé, tato teorie může fungovat pouze v nějakém konkrétním regionu. Proto našel širokého uplatnění pro studium evropské integrace. Za druhé, považuje za hlavní aktéry elity, zejména politická a zájmová uskupení. Na rozdíl od Mitranyho tento proces už tedy není apolitický.²⁹ Přelévání spolupráce do dalších oblastí se tak objeví tehdy, když politici nabudou názoru, že přinese benefity.³⁰

Robert Keohane se pokusil vytvořit teorii pomocí syntézy liberalismu a neorealismu, která by obstála vůči neorealistickým předpokladům a kritice. Pro tento účel převzal z neorealismu několik jeho hlavních charakteristických rysů. Tím se stává součástí tzv. neo-neo debaty.³¹ Uznal, že státy jsou racionální egoisté, kterým záleží pouze na maximalizaci vlastních zisků. Za další dal neorealistům za pravdu ohledně povahy mezinárodního systému, ve kterém hrají hlavní roli sváry mezi státy, nikoli spolupráce. Jako poslední odmítl roli domácí politiky a nestátních aktérů a označil stát jako hlavního aktéra. Na tomto základu pak vystavěl svou teorii funkcionalistických režimů. V tomto pojetí spolupráce není přirozenou, ale je potřeba ji aktivně utvářet skrze mezinárodní režimy.³² Jsou to formální i neformální skupiny států, které sdílejí určité normy, principy a pravidla hry dané oblasti MV, vytvořené z pozice hegemonu, nebo mezi zhruba stejně silnými státy. Tyto pravidla hry jsou pak v rámci jednotlivých režimů podpořeny i nástroji vymahatelnosti, což oslabuje špatné vlivy vyplývající z anarchického systému.³³

Konstruktivismus dostává svůj prostor poté, co realismus i liberalismus – a jejich

²⁸ Drulák, *Teorie mezinárodních vztahů*, 72–73.

²⁹ Carsten Strøby Jense, „Neo-functionalism“, in *European Union Politics, 3rd Edition* (Oxford: Oxford University Press, 2010), 71–78.

³⁰ Drulák, 82.

³¹ Kolman, „Neorealismus“, 75–76.

³² Hobson, „State and International Relations“, 95–96

³³ Drulák, 78–79.

různé verze – nedokázaly předpovědět pád komunismu ve střední a východní Evropě. Tento směr staví na čtyřech základních předpokladech. Za prvé, chápání reality jako sociální konstrukce a důležitost sociální faktů. Konstruktivisté nepopírají, že realita má svá pevně daná fakta, ale jejich význam už může být zcela odlišný pro různé skupiny lidí. Například existence Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí pro část veřejnost představovala vyjádření díky za ochránění Prahy před švédskými vojsky,³⁴ zatímco pro jinou část zase symbol útlaku Habsburské monarchie.³⁵ Za druhé, svět je sociální konstrukcí, a proto svou důležitou roli hrají ideové a normativní vlivy, nikoli pouze materiální. Navíc, význam materiálu lze dát pouze při zahrnutí společenského kontextu. Pro pochopení role identity v utváření politické činnosti a logiky činnosti (aktér vybírá své chování podle toho, které mu přinese největší užitek, nebo také podle toho, které považuje v daný moment za nejvhodnější),³⁶ je potřeba se zaměřit právě na nemateriální vlivy. Ty totiž formují identity aktérů, a ty pak preference, cíle a zájmy. Posledním charakteristickým bodem je založen na Giddensově teorii strukturace, zdůrazňující vliv struktur na aktéry, ale i vliv aktérů na struktury. Jde tedy o přesvědčení o vzájemném utváření aktérů a struktur, což je činí navzájem rovnými. Aktéry tak nevidí jako racionálně jednající egoisty, ale jako subjekty, jejichž identity jsou podmíněny konkrétním společenským prostředím. Jejich cíle a preference tak nejsou výsledkem vnějších, ale vnitřních podmínek vyplívajících z osvojování jejich identity, komunikace, vlastních zkušeností a zaujetí určité společenské role.³⁷

Patrně nejznámějším představitelem konstruktivismu je Alexander Wendt a jeho dílo „*Social Theory of International Relations*“. Stejně jako realisté, vidí strukturu MV jako anarchickou, kde nejdůležitější úlohu hrají tzv. kultury anarchie.³⁸ První je hobsovská kultura. V té státy nemají žádné sdílené myšlenky nebo hodnoty a panuje tak mezi ni čistě nepřátelský vztah, každý bojuje sám za sebe. V druhé kultuře, lockovské, se nepřátelství přeměňuje na rivalitu. Státy vzájemně uznávají svou suverenitu, což ovšem automaticky neznamená vzdání se možnosti použít sílu při řešení sporů. Pokud si ale státy suverenitu uznají, začínají tím sdílet společnou instituci. Posouvají se od hobsovské nejen v otázce

³⁴ Josef Teige a Jan Herain, *Staroměstský rynek v Praze* (Praha: Společnost přátel starožitností českých, 1908), 242.

³⁵ Franta Sauer, *Franta Habán ze Žižkova : Obrázky z doby popřevratové* (Praha: Městská knihovna v Praze, 2019)

³⁶ Trine Flockhart, „Constructivism and foreign policy“, in *Foreign Policy : Theories, Actors, Cases* (New York: Oxford University Press, 2016), 84–87.

³⁷ Christian Reus-Smit, „Constructivism“, in *Theories of International Relations* (London, New York, Oxford, New Delhi, Sydney: Bloomsbury Academic, 2022), 191–194.

³⁸ Drulák, 124–125.

vztahů, ale i sdílených hodnot. Poslední kulturou je kantovská. V ní rivalitu nahrazuje přátelství, státy jsou schopné pracovat nikoli jako samostatné jednotky, ale také jako tým. Aby mohlo toto přátelství mezi nimi existovat musí dodržovat dva základní předpoklady, a sice zavrnutí řešení sporů násilím a společně chránit svou bezpečnost před útoky jiných. Svět by se měl momentálně nacházet v přechodu mezi lockovskou a kantovskou.³⁹

Posledním zde zmiňovaným proudem jsou post-strukturalisté. TI vychází ze základních předpokladů realismu, zejména ze sebestřednosti aktérů, jejich tendence k seskupování (státy) a role moci jako hlavní znak politiky. Ovšem přicházejí se jejich vlastním pojetím. Státy jsou v tomto pojetí opět chápány jako středobod politického života, které umožňují odlišení „vnitřku“ státu, hierarchicky uspořádaného, a mezinárodní arénu jako „vnějšek“, který takové uspořádání nemá. Oproti realistickému předpokladu seskupování (do státních celků), který zkrátka existuje a není potřeba ho „rozpitvávat“, post-strukturalisté tvrdí, že existuje jen díky jeho opakování (practices). Také odmítají, že by se jednalo o součást lidské přirozenosti. Jen díky tomu, že se vůči sobě může stát (vnitřek) a mezinárodní aréna (vnějšek) vymežit mohou udržovat svou existenci. Vychází z konceptu „dekonstrukce“ Jacques Derridy. V něm pojmy získávají svůj význam pouze pokud mohou vytvořit jakýsi protikladný pár – teplý vs. studený, bohatý vs. chudý apod. Tyto páry jsou ze své podstaty mocenské, protože jeden z nich bývá zpravidla vždy nadřazován tomu druhému.⁴⁰ Sebestřednost chápou, podobně jako realisté, jako něco vycházející ze zájmů a preferencí. Nicméně nesouhlasí s realismem v tom, že by se jednalo o nějaké pevně dané, nezávislé zájmy. Mají být vytvářeny pomocí jazyka, kterým je někdo označí jako něčí zájem, jsou tedy diskurzivní. Pro post-strukturalismus je tak i moc záležitostí jazyka, jelikož právě skrz něj, nebo také skrze diskurz, jsou produkovány předměty, identity apod.⁴¹

Kromě Derridy, k dalším významným představitelům patří Michele Foucault a jeho postup „genealogie“, ukazující jak se to, co můžeme považovat za přirozené (pravda, význam, svoboda atd.) utváří pomocí moci, která upozadí jiné možnosti,⁴² a Richard Ashley, pro něhož je důležitý koncept rozumného člověka a vztah tohoto konceptu s nezávislým státem. Stát je potřeba pro vývoj lidské racionality a poskytuje ochranu. Lidé se tak státu

³⁹ Alexander Wendt, *Social Theory of International Relations* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 259–263; 279–283; 297–299.

⁴⁰ Richard Devtak, „Post-Structuralism“, in *Theories of International Relations* (London, New York, Oxford, New Delhi, Sydney: Bloomsbury Academic, 2022), 170–172.

⁴¹ Lene Hansen, „Discourse analysis, post-structuralism, and foreign policy“, in *Foreign policy :Theories, Actors, Cases* (New York: Oxford University Press, 2016), 97–103.

⁴² Richard Devtak, „Post-Structuralism“, 165–166.

podřídí, a tím se přiblíží pravé podobě rozumně uvažujícího člověka. Mocenské konflikty jsou pak výsledek boje o definici takového člověka.⁴³

1.3. Analýza zahraniční politiky

1.3.1 Historie FPA

FPA se jako samostatná metoda poprvé vyčlenila, v rámci studií MV, v 50. letech minulého století, stojící na třech zásadních pracích od autorů R. C. Snydera, H. W. Brucka, B. Sapina (*Decision Making as an Approach to the Study of International Politics*), J. N. Rosenau (*Pre-theories and Theories of Foreign Policy*) a Harolda a Margaret Sproutových (*Man-Milieu Relationship Hypthesis in the Context of International Politics*). Každá dala FPA do vínku její základní rysy. U první zmiňované práce jde o potřebu, aby se badatelé pokusili nahlédnout dovnitř státu na individuální aktéry, skupiny, které tvoří, a jejich proces rozhodování. Zabývá se tak otázkou hloubky analýzy (*level of analysis*). Zatímco v tradičnějším pojetí MV je nutné studovat primárně strukturu (mezinárodní scénu), pro FPA je typičtější soustředění na dva nižší stupně, a sice na stát a jednotlivce. Rosenau pak požadoval, aby se FPA snažila vytvořit obecně aplikovatelné postuláty.⁴⁴ H. a M. Sproutovi dále přidali zaměření na prostředí aktérů formulujících zahraniční politiku. Pouze pokud FPA bude schopna vzít na vědomí toto prostředí, a jak jednotliví aktéři sami chápali/chápu zahraničně-politické události, na které reagují, může FPA pochopit a vykládat zahraniční politiku. Během této počáteční etapy tak dochází k vytvoření prvních souborů dat, metod a konceptualizací FPA, která se stává nejvíce spjatou s komparativní analýzou zahraniční politiky.⁴⁵ Ovšem i přes veškeré snahy o vytvoření generalizací, či přímo jakési „*velké teorie*“ zahraniční politiky, se tento cíl splnit nepodařilo a v 80. letech se FPA ocitla na okraji zájmu.⁴⁶

Právě vzhledem k těmto neúspěchům dochází během 70. a 80. let uvnitř FPA k debatě, která se pokusila provést její kritické vyhodnocení. Tato debata tak označuje počátek druhé generace FPA. V jejím rámci bylo odhaleno několik vnitřních nesouladů.

- Šetrnost (*parsimony*) – napětí mezi snahou o vytvoření obecné teorie a nutností provádět detailní analýzy malého rozsahu

⁴³ Drulák, 119–121.

⁴⁴ Jean-Frédéric Morin a Jonathan Paquin, *Foreign Policy Analysis : A Toolbox*, 8–9.

⁴⁵ Valerie M. Hudson a Benjamin S. Day, *Foreign Policy Analysis : Classic and Contemporary Theory* (Lanham, Boulder, New York, London: Rowman & Littlefield, 2020), 13–17.

⁴⁶ Morin a Paquin, 9.

- Kvantifikace – obtížnost, či přímo nemožnost, vyčíslit určité proměnné, jako kultura, paměť, historie apod.
- Platnost pro politiku – různé soubory dat vedly k vytvoření systémů, mající za cíl politiky předem upozornit na nadcházející krize. Bez řádné teorie tyto nástroje selhaly.⁴⁷

To vedlo k opuštění snah o velké teorie a přechodu k analýzám jednotlivých případů a spíše středním teoriím. Mezi hlavní činnosti, kterým se výzkumníci FPA věnují, tak lze zařadit: 1) zájem o nižší hloubku analýzy (ponecháno z první generace – nahlédnutí „pod“ stát); 2) rozvoj středních teorií (výsledek debaty); 3) nalézání více-kauzálních vysvětlení; 4) využití zdrojů z co nejširší oblasti sociálních věd; 5) chápání rozhodovacích procesů jako stejně důležité jako jejich výsledek.⁴⁸ Díky této sebereflexi se zdá, že je FPA v současnosti v podstatně lepším stavu, s rostoucím počtem kurzů na vysokých školách i vlastním periodikem.⁴⁹ FPA je dnes velice otevřená, co do různých oblastí zájmu nebo teoretických a metodologických přístupů, a nalezneme v ní případové studie věnující se tradičním bezpečnostním otázkám, vlivům hodnot, procesy rozhodování, psychologické vlivy, i práce kvalitativní a kvantitativní.⁵⁰ Vzhledem k postupnému zaměření na domácí politiku i u uvnitř „běžných“ studií MV, autoři jako Hudson, Kaarbo a Thies nyní argumentují, že je potřeba nalézt způsob jak je znovu propojit s FPA.⁵¹

1.3.2 Diskurzivní analýza

Diskurzivní analýza (dále jen DA) se, jak název napovídá, věnuje analýze diskurzu, tedy metoda, která, společně s konverzační analýzou, staví do popředí výzkumu jazyk. Je možné ji tak zařadit do proudu post-strukturalistů. Existuje mnoho způsobů, jak provádět DA, ale jako hlavní cíl je považováno objasnění fungování jazyka. Na rozdíl od konverzační analýzy, která je, vcelku logicky, zdrojově omezena pouze na přirozeně se odehrávající rozhovory, se DA může zabírat i jinými druhy dorozumívání, jako jsou výzkumná interview, knihy, komiksy, filmy apod.⁵² I přesto, že je diskurz dlouho a hojně užívaný

⁴⁷ Valerie M. Hudson a Christopher, „Foreign Policy Analysis Yesterday, Today, and Tomorrow“, *Mershon International Studies Review* 39, č. 2. (1995): 220–221.

⁴⁸ Valerie M. Hudson a Benjamin S. Day, „Foreign policy analysis from 1993 to the present“, 28–33.

⁴⁹ Morin a Paquin, 10.

⁵⁰ Falk Ostermann a Patrick A. Mello, eds., „Methods of Foreign Policy Analysis“, 4–8.

⁵¹ Juliet Kaarbo a Cameron G. Thies, „Repositioning Foreign Policy Analysis in International Relations“, in *The Oxford Handbook of Foreign Policy Analysis* (New York: Oxford University Press, 2024), 3–5.

⁵² Tom Clark, Liam Foster, Luke Sloan, Alan Bryman a Elena Vaccheli, ed., „Language in Qualitative Research“, in *Bryman's Social Research Method* (Oxford: Oxford University Press, 2021), kniha je v nestránkovaném formátu.

pojmem, je obtížné najít jednu jasnou definici. Tento problém je výsledkem toho, že s ním operuje mnoho různých vědeckých disciplín. Michel Foucault vysvětluje, že diskurz je něco víc než pouhý výčet výpovědí týkající se daného tématu. Jedná se o uskupení s pravidly, která umožňují a určují podobu výpovědí. Tyto soubory pravidel diskurzu zároveň určují naše chápání a interpretování světa. Jedná se tak o sociální konstrukci reality.⁵³ Diskurz má rovněž regulující funkci, kterou generuje společenskou shodu, nebo odpor. Jde o tzv. normalizující soudy. Ty danému společenství předepisují vhodné způsoby chování. Když jsou potom tyto způsoby v různých dobách uznány za problematické, jsou podrobeny přezkoumání ze strany nějaké autority. Během tohoto skrutinia je pak možné určit a produkovat diskurzy, které jsou odpovědné za jejich vytváření.⁵⁴

Patrně nejvíce významnou větví DA je kritická diskurzivní analýza (angl. critical discourse analysis, dále jen CDA), která se uplatňuje napříč sociálními vědami. Jejím hlavním představitelem je Norman Fairclough, který představil své trojdimenzionální pojetí. První dimenze se zabývá studiem textu – textem může být opravdu cokoli, od útržků s dennodenních rozhovorů, po vládní komuniké – na jeho nejnižší úrovni, tedy slova, gramatika, souvislost textu atd. Druhá, střední, dimenze se věnuje abstraktnějším součástem textu. Jde zde o nástroje, kterými se autor pokouší učinit svůj argument přesvědčivější. V poslední dimenzi jde o analýzu diskurzu s odkazem na širší společenský kontext a aplikací teorií moci a hegemonie.⁵⁵ V rámci CDA se výzkumník má pokusit odhalit společenské konstrukce, které mají mít výše zmíněný regulační efekt. Výhodou této metody je, že výzkumníka nenutí brát získané údaje jako pevně dané, naopak je potřeba, aby o nich i pochybovat. Nevýhodami pak může být delší doba, než si výzkumník na tuto metodu zvykne, a také případné etické problémy, které pramení ze skutečnosti, že se CDA typicky zabývá různými politickými otázkami, snažíc se poukázat na zvýhodňované a znevýhodněné části společnosti. Tato vlastnost hovořit jménem jiných, může vést k tomu, že poskytne obraz skupiny lidí, o kterých se domnívá, že jsou znevýhodněny, zatímco tato skupina se tak nevidí.⁵⁶

⁵³ Soňa Schneiderová, „Michel Foucault a diskurz“, in *Analýza Diskurzu a mediální text* (Praha: Karolinum, 2016), 24–25.

⁵⁴ Penny Dick, „Discourse Analysis“, in *Qualitative Methods in Organization Studies* (London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 2004), 203–204.

⁵⁵ Keith Jacobs, „Critical Discourse Analysis“, in *Social Research Methods*, ed. Maggie Walter (Docklands: Oxford University Press Australia & New Zealand, 2019), kniha je v neustránkovém formátu, součást kapitoly 12. Discourse Analysis.

⁵⁶ Penny Dick, „Discourse Analysis“, 212.

1.3.2.1. Diskurzivní analýza v rámci FPA

Jak bylo zmíněno dříve, DA spadá převážně pod post-strukturalismus. Její přenos na pole MV a FPA se odehrál v 80. letech za přispění autorů jako, již zmíněný, Ashley, ale i dalších, mezi nimi James Der Derian, R. B. J. Walker, nebo Michael J. Shapiro.⁵⁷ DA se ve svém základu zabývá vztahem moci a jazyka, což si přenáší i do sféry FPA. V rámci FPA se DA ptá na to, jak společenské praktiky a užívání jazyka ovlivňuje zahraniční politiku.⁵⁸ Popularitu DA ve sféře FPA je někdy připisována její roli jako bodu, kolem kterého se soustřeďuje mnoho různých směrů, zahrnující, kromě výše zmíněného post-strukturalismu, konstruktivismus, Gramscioho neo-marxismu, nebo diskurzivního institucionalismu.⁵⁹ Henrik Larsen nabízí DA jako alternativu k tradičním psychologickým přístupům, které dle něho trpí třemi zásadními nedostatky. Za prvé, často se zaměřuje pouze na jednoho konkrétního aktéra, což znemožňuje vzít v potaz vliv tohoto jedince na obecné zahraniční směřování dané země. Za druhé, jsou aktéři a jejich názoru studovány z pozitivistického úhlu pohledu. Jedná se pouze jednu z mnoha proměnných, a nikoli jako zdroj chápání okolního světa. A za třetí, se staví k jazyku jako „otevřenému“, ze kterého lze jasně vyčíst aktérovu názory.⁶⁰ Jednou z kategorií FPA, která převzala DA za svou, je oblast bezpečnostních studií, konkrétně tzv. sekuritizační teorie kodaňské školy. V této teorii politici, tzv. sekuritizující aktér, prostřednictvím diskurzu sami vytváří sociální realitu státní bezpečnosti, hrozeb, cílů apod.⁶¹

Lene Hansen identifikuje pro využití DA tři základní problematiky, kterým by se měla věnovat. Za prvé, by se měla soustředit na odhalení a popsání hlavních zahraničně-politických stanovisek, jejich reprezentace a jak jsou důsledky zvolení konkrétní reprezentance. Za druhé, rozšíření zkoumaných zdrojů. Je vhodné se zaměřit na další možné aktéry, kteří promlouvají do zahraničně-politických otázek, jako opozice, nevládní organizace, média, nebo i zdroje popkultury. A jako poslední, je nutné se zaobírat i dynamikou diskurzu, tedy jak se v čase mění aktéry volené reprezentace, jakých změn doznaly studované zahraničně-politické problémy, nebo jak je v daných diskurzech

⁵⁷ Lene Hansen, „Discourse analysis, post-structuralism, and foreign policy“, 95.

⁵⁸ Falk Ostermann a Roxanna Sjöstedt, „Discourse analysis and Discourse Theories“, in *Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods* (Abingdon, New York: Routledge, 2023), 101.

⁵⁹ Morin a Paquin, „What Part Does Culture Play in FPA?“, 289.

⁶⁰ Henrik Larsen, „Discourse analysis and foreign policy“, in *Foreign Policy and Discourse Analysis* (London & New York: Routledge, 1997), kniha je v nestránkovém formátu, podkapitola „Problems in the Traditional Literature on ‘Psychological Factors’“.

⁶¹ Falk Ostermann a Roxanna Sjöstedt, „Discourse analysis and Discourse Theories“, 107–108.

využívána historie.⁶²

1.3.2.2. Politický diskurz a argumentační strategie

Politický diskurz představuje specifickou oblast diskurzivní analýzy. V nejobecnější rovině je možné tento diskurz charakterizovat jako ten, který se dotýká kteréhokoli politického tématu. Může se tak jednat o diskurzy, které si s oním přídomkem „politický patrně většina okamžitě“ spojí, jako jsou politické debaty v parlamentu, politická řeč (ve smyslu nějaké souvislého vystoupení politického aktéra), bílé knihy apod. Nicméně někteří namítají, že součástí politického diskurzu mohou být i další případy. Opět se nabízí některé, vcelku očekávané možnosti, jako výstupy společenských hnutí, zájmových skupiny atd. Ale je možné jít i mnohem níž. Pokud se členové rodiny během dne baví o politickém tématu, byť ne veřejně, ale ve své domácnosti, může to rovněž být považováno za jeho součást.⁶³ Zahnutí politického diskurzu do oblasti zahraniční politiky znamená, že tato oblast je do určité míry omezena, dává jí určité hranice, v nichž se její tvorba musí vyskytovat. Jedná se tak o jeden z mnoha zdrojů zahraniční politiky.⁶⁴

Za součást tohoto druhu diskurzu je považováno také „*umění*“ přesvědčování (persuasion) a vyjednávání.⁶⁵ Přesvědčování, či také persvaze, je neodmyslitelně spjata s argumentací. Byl to antický řecký myslitel Aristoteles, který objevil tzv. tři umělecké argumenty: 1) ethos – využití charakteru mluvčího;⁶⁶ 2) pathos – využití posluchače, především kladením důrazu na určité emoce; 3) logos – využití racionálního myšlení, dedukce a indukce.⁶⁷ V Aristotelově pojetí by měl politický diskurz odpovídat uvažovacímu módu (deliberation), který by se měl zajímat o to, která volba je vhodná, či nikoli. Nicméně takovéto logické rozhodování není jediné, co je součástí politického přesvědčování. Jak zmiňují Pereleman a Olbrechts Tyteca, pro politický diskurz je důležitý i další Aristotelův

⁶² Lene Hansen, 102–106.

⁶³ John Wilson, „Political Discourse“, in *The Handbook of Discourse Analysis* (Hoboken: Wiley Blackwell, 2015), 775–776.

⁶⁴ Henrik Larsen, „Discourse analysis and foreign policy“, podkapitola „Discourse“.

⁶⁵ Paul Chilton, *Analysing Political Discourse: Theory and Practice* (London & New York: Routledge, 2004), 3–4.

⁶⁶ Ruth Amossy rozlišuje dva typy ethosu. První, tzv. diskurzivní, tedy vyobrazení mluvčího, které se snaží sám mluvčí vytvořit skrze diskurz a druhý, tzv. dřívější (prior ethos), tj. obraz mluvčího, který si může publikum vytvořit před jeho proslovem na základě jeho role ve společnosti.

Ruth Amossy, „Chaptire 2. L’ethos discursif ou la mise en scène de l’orateur“, in *L’argumentation dans le discours*, 4e édition (Malakoff: Armand Colin, 2021), kniha je neustránkovém formátu, podkapitola s nadpisem „Ethos discursif et ethos préalable“, kniha byla přeložena do anglického jazyka za pomoci překladáče deepL.

⁶⁷ Sara Rubinelli, „Rhetoric as a Civic Art“, in *The Routledge Handbook of Language and Politics* (London & New York: Routledge, 2018), 18–20.

mód, a sice epideitický (posledním módem je forenzní, který je typicky spojován se soudními procesy).⁶⁸ Epideitický mód ve své originální podobě zahrnuje pouze velebující či hanobící proslovy, ale v modernějším pojetí jde o posilování stávajících, či vytváření nových hodnot a názorů, které mohou mít na občany mobilizační efekt.⁶⁹

Pro politika je tak důležitým úkolem pokoušet se svým vystupováním, respektive svou argumentací, přimět své publikum souhlasit s jím prezentovaným názorem, čehož se může pokusit dosáhnout explicitním, tedy jasně vyřčeným, nebo implicitním, tedy nějakým způsobem skrytým projevem (např. metaforou).⁷⁰ Pokud toho chce dosáhnout musí umět se svému publiku přizpůsobit. Publikem v tomto případě nejčastěji bývá tzv. univerzální publikum, vedle něj existuje ještě jednočlenné publikum (jeden na jednoho) a vnitřní publikum (vedení vnitřních dialogů, mluvčí si je sám publikem). Musí tak brát na vědomí sociopolitické a kulturní prostředí svého publika. Kromě něj, uzpůsobuje politikův projev také jeho institucionální zázemí, pokud jde o člena opozice, dá se očekávat, že jeho projevy budou spíše záporného charakteru. Pokud by se jednalo o představitele vládnoucí strany či koalice, je pravděpodobnější opak.⁷¹

Dá se tak hovořit o volbě vhodných argumentačních strategií. Perelman a Olbrechts-Tyteca ve své knize „*The new rhetoric*“ poskytují obsáhlý výčet argumentačních strategií, které může mluvčí pro získání souhlasu publika využít. Jako základ argumentace slouží rozdělení dva základní typy subjektů, které pak autoři dále rozvádějí. První jsou tzv. subjekty skutečné, tedy fakta, pravdy a předpoklady. Druhé jsou tzv. subjekty upřednostňované, které obsahují například hodnoty a hierarchie. Hodnoty pak rozdělují na abstraktní a specifické (concrete). Specifické hodnoty jsou spjaty se skutečnými věcmi, lidmi, obecně s čímkoli, co je považováno za nějakým způsobem jedinečné, v této práci např. Charta OSN, nebo Kazachstán. Abstraktní hodnoty se k žádným konkrétním subjektům nevztahují, můžeme v nich najít hodnoty jako spravedlnost, láska. Vztaheno na tuto práci pak hodnoty jako suverenita, územní celistvost. I přes takto jasně oddělené vymezení hodnot, panuje mezi nimi určitý konstitutivní vztah. Specifické hodnoty jsou často využívány jako základ těch

⁶⁸ Chaïm Perelman a Lucie Olbrechts-Tyteca, *The new rhetoric: a treatise on argumentation* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2006), 21; 47–51.

⁶⁹ Ruth Amossy, „Understanding political issues through argumentation analysis“, in *The Routledge Handbook of Language and Politics* (London & New York: Routledge, 2018), 262–263.

⁷⁰ Kristina Adeishvili, *L'analyse du discours politique. Identités nationales. Argumentation. Implicite* (Saarbrücken: Éditions universitaires européennes, 2016), 60–62, kniha byla přeložena do anglického jazyka za pomoci překladče deepL

⁷¹ Ibid., 7–8.

abstraktních, a naopak.⁷²

2. Metodologie, její operacionalizace a výzkumné otázky

Metodologie práce pracuje s hlavním principem FPA, tedy potřeby studovat zahraniční politiku nikoliv pouze na úrovni mezinárodního systému, ale pod tuto úroveň, zaměřenou na ostatní aktéry, ať už státní, nebo nestátní. Bude tak sledovat reakci na tuto událost jak v rámci zahraničně-politických událostí a rozhodnutí vlády Republiky Kazachstán, tak i dění v rámci jiných subjektů, jako například soudy, které řešily, mimo jiné, případy kazachstánských občanů bojujících na Ukrajině, nebo reakci obyvatelstva, sledované především prostřednictvím průzkumů veřejného mínění. Zdroje pro tuto část práce tak představují především vládní prohlášení, pocházející z oficiálních stránek státních orgánů, nebo z médií, články z neoborných i odborných periodik, nebo zprávy různých organizací. Tato část práce vychází z díla J-F. Morina a J. Paquina „*Foreign Policy Analysis : A Toolbox*“, konkrétně metody, která se věnuje oficiálně formulovaným zahraničně-politickým strategiím a porovnává je skutečným jednáním daného státu.

V rámci diskurzivní analýzy se pak jedná o hledání konkrétních narativů argumentační strategií, které zvolil prezident Kazachstánu Kasym-Žomart Tokajev. Práce se tak hlásí k analýze politického diskurzu, která čerpá především z textů od autorů Perelmana a Olbrechts-Tytecaové, Ruth Amossy, Kristini Adeishvili. Svou důležitou roli pro inspiraci této práce pak představuje článek Diany T. Kudaibergenové, která se věnovala zkoumání post-koloniálních diskurzů v Kazachstánu, mimo jiné také v osobě, tehdejšího, prezidenta Nazarbajeva⁷³ a diplomová práce Michaely Kabáčové, zabývající se změnou zahraniční politiky Francie ve vztahu k reformě Rady bezpečnosti OSN.⁷⁴

Jedná se tak o kvalitativní práci, která je doplněna o prvky práce kvantitativní. Hlavní část práce je rozdělena na dvě části. První, která se věnuje výše zmíněné analýze reakce Kazachstánu na ruskou invazi na Ukrajinu, zahrnující jak státní i nestátní aktéry. Druhá část se pak věnuje diskurzivní analýze veřejně dostupných výstupů prezidenta Tokajeva, ať už z běžných médií, sociálních sítí, nebo publikovaných článků. Práce tak se pokusí zodpovědět na následující výzkumné otázky: 1) „*Jakým způsobem reagoval Kazachstán na*

⁷² Chaïm Perelman a Lucie Olbrechts-Tyteca, *The new rhetoric : a treatise on argumentation*, 65–79.

⁷³ Diana T. Kudaibergenova, „The Use and Abuse of Postcolonial Discourses in Post-independent Kazakhstan“, *Europe-Asia Studies* 68, č.5 (2016): 917–935, DOI:10.1080/09668136.2016.1194967.

⁷⁴ Michaela Kabáčová, „Analýza změny zahraniční politiky skrze politický diskurz. Případ postoje Francie k reformě Rady bezpečnosti OSN“ (diplomová práce, Univerzita Karlova, 2021), 1–161.

plnohodnotnou ruskou invazi na Ukrajinu?"; 2) „Jakým způsobem se prezident Kasym-Žomart Tokajev podílel na konstrukci politického diskurzu?"; 3) „Jaké argumentační strategie a narativu za tímto účelem využíval?“.

3. Historicko-politický kontext

3.1. Zahraniční politika Kazachstánu

Po získání nezávislosti na konci roku 1991 se zahraniční politika Kazachstánu zabývala především ekonomickými a etnickými dopady vyplývajícími z rozpadu SSSR. Z tohoto důvodu se kazašská vláda rozhodla zaměřit své diplomatické úsilí na post-sovětskou nástupnickou organizaci „Společenství nezávislých států“. Dá se tak hovořit o integrační, respektive reintegrační politice. Pokračující posilování vztahů s hlavním nástupnickým státem, Ruskem, se ukázalo jako užitečný nástroj k řešení těchto dopadů, uklidnění etnického ruského obyvatelstva a zmírnění ekonomických problémů. Tato na Rusko orientovaná zahraniční politika se projevovala v mnoha podobách. Kazachstán zůstal v rublové zóně (měnová unie s Ruskem) do konce roku 1993, tenge přijal až 12. listopadu téhož roku.⁷⁵ Kazachstánské podniky se také silně orientovaly na ruský trh a Rusko zůstává jedním z nejdůležitějších obchodních partnerů Kazachstánu. Podle aktuálních informací informačního systému WITS⁷⁶ je Rusko na 1. respektive na 3. příčce v importu a exportu.⁷⁷ Kazachstán se rovněž stal zakládajícím státem Smlouvy o kolektivní bezpečnosti z roku 1992, později transformované do dnešní Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti.⁷⁸

SNS však nenaplnilo očekávání kazašské reintegrační politiky a v současnosti již jde spíše o společné komunikační fórum. V návaznosti na toto selhání se kazašské vládnoucí kruhy pokusily dát post-sovětským (re)integračním snahám nový impulz, a to sice v podobě konceptu tzv. Euroasijské unie. Tento euroasijský projekt vyšel v roce 1994 z popudu tehdejšího prezidenta Nazarbajeva v jeho řeči na půdě Moskevské státní univerzity. Reakce na tento projekt však byly přinejlepším smíšené. Rusko a Uzbekistán, považováni za dva nejdůležitější partnery pro úspěch projektu, nebyli touto myšlenkou nijak zvlášť nadšeni.

⁷⁵ Luca Anceschi, *Analysing Kazakhstan's Foreign Policy: Regime neo-Eurasianism in the Nazarbaev era* (London: Routledge, 2020), 11–25.

⁷⁶ Systém vytvořený Světovou bankou ve spolupráci s OSN a dalšími mezinárodními organizacemi, viz sekce „About WITS“, https://wits.worldbank.org/about_wits.html.

⁷⁷ „Kazakhstan Trade“, informační systém WITS, data k roku 2021, <https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/KAZ>.

⁷⁸ „От Договора к Организации“, oficiální stránky OSKB, naposledy aktualizováno 1. dubna 2022, <https://en.odkb-csto.org/25years/>.

Rusko zájem o projekt neprojevalo a uzbecká vláda s ním vyloženě nesouhlasila. Navzdory těmto počátečním nezdarům se eurasianismus nakonec projevil ve formě celní unie mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem a později v Euroasijské ekonomické unii.⁷⁹

Kazachstán si nicméně uvědomoval svoji specifickou pozici. Jakožto země ležící na cestě mezi Evropou a Asií, se v něm střetávali – a stále střetávají – zájmy mnoha dalších světových nebo regionálních mocností a jeho význam s postupem času dále rostl. Kromě důležité role jakožto logistický uzel, mu na důležitosti přidávalo postupné rozšiřování exploatace přírodních zdrojů, zejména fosilní paliv. Proto se rozhodl, stejně jako některé další země postsovětské Střední Asie, přijmout princip tzv. „multivektorové“ zahraniční politiky, tedy udržování a budování vztahů se všemi velkými partnery v regionu. Tento typ zahraniční politiky byl také částečně reakcí na nepřiliš kladné vztahy s Ruskem na počátku 90. let, která měla Kazachstánu umožnit alespoň částečnou volnost ve své zahraniční politice.⁸⁰ Tato hlavní zásada byla popsána již v roce 1992 a Kazachstán se jí drží dodnes.⁸¹ V rámci této strategie navázal vztahy se všemi důležitými aktéry v regionu, zejména s Čínou,⁸² USA, EU (nebo Západem obecně)⁸³ a muslimskými a turkickými zeměmi.⁸⁴ Tato mezinárodní spolupráce však byla vždy podřízena vnitřním cílům vlády. Prostřednictvím multivektorové politiky se snaží posílit svou státtnost, zlepšit svou ekonomickou situaci a vyvážit vliv hlavních hráčů.⁸⁵

3.2.1. Aktuální koncept zahraniční politiky

Jelikož je Kazachstán prezidentskou a autokratickou zemí, je kontrola nad vládní politikou čistě v rukou prezidenta, byť je nutno podotknout, že se odborná veřejnost aktuálně zabývá otázkou, jakým směrem se země, po mocenském boji, ze kterého zdánlivě vyšel vítězně stávající prezident Tokajev, vydá. Oficiálně se Tokajev staví do role reformátora a „demokratizátora“. Například v dubnu 2022 se rozhodl odejít z vládní strany „Amanat“

⁷⁹ Anceschi, *Analysing Kazakhstan's Foreign Policy*, 26–55.

⁸⁰ Reuel R. Hanks, „'Multi-vector politics' and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia“, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 11, č. 3 (2009): 257–261, DOI: 10.1080/19448950903152110.

⁸¹ Nursultan Nazarbajev, „Стратегия в области внешней политики и национальной безопасности“, in *Стратегия становления и развития Казахстана как суверенного государства* (Alma-Ata: РГЖИ Дәуір, 1992), 49–56, <https://nazarbayev.kz/sites/default/files/pagefiles/2019-06/919fc228960fc202bf3293d7736c11ea.pdf>.

⁸² Účast v Šanghajske organizaci pro spolupráci, či Nové hedvábné stezce.

⁸³ Partnerství pro mír, Trans-kaspický dopravní koridor, nebo Dohoda o posíleném partnerství a spolupráci s EU.

⁸⁴ Organizace islámské spolupráce, Organizace turkických států.

⁸⁵ Elena Garbuzarova, „The Foreign Policy of the Central Asian Countries“, *Central Asia and the Caucasus* 22, č. 4 (2021): 47–48, <https://doi.org/10.37178/ca-c.21.4.05>.

(Dříve Otan, a Nur Otan),⁸⁶ zatímco jeho předchůdce zůstal během svého vládnutí hlavou této strany zůstal, což již tehdy bylo v rozporu s ústavou, která prezidentovi členství v politických stranách zakazuje.⁸⁷ Nepanuje shoda na tom, jestli jde pouze o „kosmetickou“ úpravu režimu nebo o skutečnou reformní snahu. Prezident je dle aktuálního znění ústavy hlavou státu, má pravomoc určovat hlavní směrování domácí i zahraniční politiky a je zodpovědná za reprezentaci republiky doma i venku.⁸⁸ Aktuální koncept zahraniční politiky Kazachstánu pochází z března roku 2020, který byl vydán jako prezidentský dekret, a je stanoven na období 2020 až 2030.

Kapitola první poskytuje kazašské zhodnocení stavu mezinárodní vztahů. Doslovně hovoří o transformaci, jíž si MV prochází, a jejích znaků. Již na první pohled je ovšem patrné, že se zde prezident zmiňuje primárně o hrozbách. Konkrétně se jedná o: 1) krizi důvěry a vzrůstající konflikt, což připisuje hůře fungující strukturám multilaterální bezpečnosti a dialogu; 2) erozi základních principů mezinárodního práva a střet globalizace s nacionalismem, představující riziko hlavně pro malé a střední státy; 3) zhoršení tradičních bezpečnostních problematik a hrozeb, např. terorismus, nebo závody ve zbrojení; 4) nástup nových faktorů ovlivňujících geopolitiku, např. hybridní a kybernetické hrozby; 5) eroze mezinárodního obchodního systému, rozevírající se „nůžky“ mezi zeměmi, zranitelnost světového finančního systému, obchodní a cenové války, nebo sankce.

Kazachstán se v tomto konceptu sám označuje za tzv. střední mocnost (middle power),⁸⁹ a tudíž jsou tyto hrozby namířené i na něj, obzvláště ve druhém bodě. Koncept středních mocností (dále jen SM) je problematický, podobně jako v předešlých kapitolách na něj neexistuje jasná definice. Původně šlo o označení, které pro sebe vybraly Kanada a Austrálie ke konci 2. světové války, hledajíc v nastupujícím uspořádání MV své místo.⁹⁰ Jestli je daná země SM, lze určit na základě dvou přístupů: 1) tzv. poziční, kdy se zkoumá skutečná moc, kterou země má; 2) nebo behaviorální, tedy jak se skutečně chová, jakou má

⁸⁶ „Президент Токаев вышел из партии Amanat“, *Tengri News*, 26. dubna 2022, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/prezident-tokaev-vyishel-iz-partii-amanat-467349/.

⁸⁷ „Конституция Республики Казахстан, Раздел III Президент, Статья 43“, ústava Republiky Kazachstán, Akorda, https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution.

⁸⁸ Ibid., „Статья 41“.

⁸⁹ К. Токаев, „О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020 – 2030 годы, Глава 2. Международный опыт“, zahraničně-politický koncept Republiky Kazachstán, Akorda, https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-koncepcii-vneshnei-politiki-respubliki-kazahstan-na-2020-2030-gody.

⁹⁰ Jeffrey Robertson, „Middle-power definitions: confusion reigns supreme“, *Australian Journal of International Affairs* 71, č.4 (2017): 355–358, DOI: 10.1080/10357718.2017.1293608.

politiku.⁹¹ Eduard Jordan pak rozlišuje dva druhy SM. První druh jsou tradiční SM, které se ustanovily v období studené války, se stabilní demokratickou vládou, relativně rovnoměrným rozložením bohatství, malým důrazem na svůj region. Druhý typ je novější a jedná se o tzv. vznikající (emerging) SM. Pro ně je naopak typické méně stabilní uspořádání, nedávná demokratizace s přetrvávajícími nedemokratickými prvky, nerovnoměrné rozložení bohatství, nebo důraz na svůj region. Do druhé kategorie spadají státy jako Brazílie, Argentina, Malajsie, Jihoafrická republika. Výše uvedeným znakům by pak vyhovoval i Kazachstán – počátek demokratizace s rozpade SSSR, nedemokratické, či autoritářské prvky vlády, koncentrace bohatství v úzké skupině lidí (oligarchové) atd.⁹²

Cíle zahraniční politiky jsou uvedeny v kapitole 4. Hlavním cílem je posílení kazašské nezávislosti, státní suverenity a územní celistvosti. V podobném duchu pak následují další cíle jako: prosazování dlouhodobých zájmů; Kazachstán jako zodpovědný aktér MV, podporující mezinárodní a regionální bezpečnost a stabilitu; udržování dobrých vztahů na multilaterální i bilaterální bázi; zachování a posílení jednoty multietnického lidu Kazachstánu; plné využití zahraničně-politického potenciálu pro posílení národní ekonomiky, kazašských podniků a běžných občanů. Kazachstánu tak zcela očividně jde o vytváření podmínek zajišťující jeho politické přežití. To je v souladu s předpokladem tzv. logiky politického přežití de Mesquity, která tvrdí, že politici všichni představitelé musí čelit problému setrvání u moci, a za tím účelem pak přijímají zahraničně-politická rozhodnutí, mimo jiné. Právě v této oblasti se pak stávají stěžejní otázky bezpečnosti, suverenity apod.⁹³

V následujících kapitolách koncept nastiňuje, jak má Kazachstán jednat, aby se mohl efektivně vypořádat s uvedenými změnami a výzvami v MV. V souladu popsanou multivektorovou politikou jsou zde v samostatném bodě uvedeni v podstatě všichni hlavní hráči MV, se kterými má Kazachstán pokračovat v rozvoji vzájemných vztahů, tedy Rusko, Čína, USA, Evropská unie a státy střední Asie. Ostatní aktéři jsou pak vyjmenováni o něco později. Jedná se o organizace jako CICA, Šanghajská organizace pro spolupráci, Rada spolupráce turkicky-mluvících zemí, nebo souhrnně označené státy Asie, středního východu,

⁹¹ Bruce Gilley a Andrew O'Neil, „China's Rise through the Prism of Middle Powers“, in *Middle Powers and the Rise of China*, Bruce Gilley a Andrew O'Neil, eds. (Washington, DC: Georgetown University Press, 2014), 4.

⁹² Eduard Jordaan, „The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing between Emerging and Traditional Middle Powers“, *Politikon: South African Journal of Political Studies* 30, č. 1 (2003), 168.

⁹³ Bruce Bueno de Mesquita, *Logic of Political Survival* (Cambridge, London: The MIT Press, 2003), 8–9; 406–407.

či Afriky.⁹⁴

3.3. Vztahy mezi Kazachstánem a Ruskem

Oficiální diplomatické vztahy mezi oběma zeměmi byly zahájeny v říjnu 1992 po zřízení konzulárních diplomatických misí. Obecným postojem vedení obou zemí bylo udržovat stabilní a přátelské vztahy. Navzdory tomuto smýšlení se během těchto formativních let objevilo několik důležitých problémů, které bránily vytváření takových vztahů. Tyto problémy pramenily jak z ekonomické, tak z vojenské oblasti. Kazachstán a Rusko musely vyřešit otázky týkající se rozdělení majetku bývalého SSSR, a to jak civilního, tak vojenského. Zvláště velkou obavu představoval jaderný arzenál, který Kazachstánu zdědil, a který sestával ze zhruba 1200 až 1400 hlavic a stovek nosičů. Nutno podotknout, že Rusko nebylo jedinou zemí, která byla z velkého množství vojenského jaderného materiálu, jenž se „ze dne na den“ ocitl v několika menších zemích, znepokojena. Spojené státy, a Západ obecně, tlačily na Kazachstán, aby se jaderných zbraní zbavil. Prezident Nazarbajev se ale zpočátku bránil jich vzdát, přičemž argumentoval potenciálním ohrožením kazašské suverenity.⁹⁵ Kromě obav o své hranice, Kazachstán rovněž požadoval značnou finanční účast na likvidaci od ostatních států, zejména Ruska, které si ji vzhledem ke svým vlastním hospodářským problémům nemohlo dovolit. Tyto překážky se nakonec podařilo překonat, když v roce 1992 došlo k podepsání Smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Finanční nároky, které Kazachstán pro zničení svého jaderného arzenálu kladl, pak do značné míry pokryly USA a další partneři.

Kromě problematiky jaderných zbraní, pak v úvodní fázi kazašsko-ruských vztahů hrál ještě vesmírná raketová základna Bajkonur. Původně byla na základě vzájemné dohody základna převedena pod společné vojenské SNS. To bylo ovšem ještě na počátku 90. let zrušeno a Kazachstán se již necítil dohodou vázán. Kromě těchto organizačních problémů do hry vstoupil i odpor místních obyvatel.⁹⁶ Kazachstán dokonce navrhoval, aby byl kosmodrom „zmezinárodněn“. Ze slepé uličky ohledně nároku na správu objektu obě země vyvedlo až jednání z konce roku 1994 mezi Nazarbajevem a Jelcinem. Kazachstán získal jurisdikci nad Bajkonurem a Rusko získalo přímou správu. problémy byly vyřešeny do roku

⁹⁴ Kassym-Zhomart Tokayev, „О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020 – 2030 годы, Глава 5–7“, Akorda.

⁹⁵ Dilip Hiro, *Inside central Asia : a political and cultural history of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkey and Iran* (New York: Overlook Duckworth, 2009),

⁹⁶ Yelena Nikolayevna Zabortseva, *Russia's Relations with Kazakhstan* (London: Routledge, 2016), 58–66.

1995.⁹⁷

Dalším problémem kazašské vlády ve vztazích s Ruskem bylo etnické složení „nové“ země. Kazaši v té době netvořili většinovou etnickou skupinu a kazašští představitelé se obávali možného odtržení severních částí Kazachstánu, kde většinovou etnickou skupinu tvořili Rusové.⁹⁸ Trvalo přibližně 17 let, než se z Kazachů stala hlavní etnická skupina, nicméně Rusové stále představují druhé největší etnikum, soustředěné převážně ve velkých městech a v již zmíněných severních oblastech. Tato obava z ruských separatistických tendencí v severním Kazachstánu je, v různých intenzitách, i nadále přítomna v kazašské zahraniční i domácí politice, což podtrhly nedávné události na Ukrajině.⁹⁹

Vzhledem k tomu, že bezpečnost vždy patřila na vrchol kazašských a ruských seznamů priorit, tváří v tvář novým hrozbám, jejichž příkladem jsou konflikty jako v Jugoslávii, Čechensku nebo sousedním Tádžikistánu, tyto počáteční problémy nezabránilo vytvoření hlubokých bezpečnostních vazeb. Oba státy zahájily společné operace kontroly hranic, podepsaly dohodu o protivzdušné obraně a Kazachstán začal Rusku pronajímat několik vojenských zařízení. Přeshraniční spolupráce v oblasti bezpečnosti se ještě více upevnila po konečném vymezení a vymezení hranic v roce 2005.¹⁰⁰

Vojenská spolupráce zůstává jedním ze základních pilířů kazašsko-ruských vztahů. Obě země jsou členy OSKB a obě se zúčastnily několika společných vojenských cvičení a Kazachstán pravidelně pořizuje novou nebo modernizovanou techniku z Ruska. Úzká vojenská a bezpečnostní spolupráce slouží jako záruka kazašské územní celistvosti, zaměřené především proti Číně. Je také důležité poznamenat, že při prohlubování vazeb s Ruskou federací Kazachstán také uskutečňoval svou "multivektorovou" politiku navazováním vztahů s USA a NATO, o čemž svědčí vytvoření středoasijské vojenské jednotky (CENTRASBAT) vycvičené NATO pro mírové mise NATO a OSN. Toto vyvažování sil je dodnes charakteristickým prvkem kazašské zahraniční politiky.¹⁰¹ Tato jednotka byla později rozpuštěna a v roce 2000 nahrazena čistě kazašským uskupením KAZBAT, který od roku 2006 hostí mezinárodní cvičení Steppe Eagle pod vedením NATO.

⁹⁷ Jonathan Aitken, „Russia, the Caspian Sea and China“, in *Nazarbayev and the Making of Kazakhstan* (London: Bloomsbury Publishing, 2009), kniha je v nestránkovém formátu, citována je část od začátku kapitoly po slova: „while Kazakh scientists and astronauts have had a significant share in the research and in the piloting of spacecraft“.

⁹⁸ Christopher A. Stevens, „Russia–Kazakhstan Relations in the Early Post-Soviet Era: Explaining the Roots of Cooperation“, *Europe-Asia Studies* 72, č. 7 (2020): 1158, <https://doi.org/10.1080/09668136.2020.1719979>.

⁹⁹ Yelena N. Zabortseva, *Russia's Relations with Kazakhstan*, 66–71.

¹⁰⁰ Zabortseva, 78–126.

¹⁰¹ *Ibid.*, 85–88; 128–132.

Vztahy s NATO Kazachstán navázal již v roce 1992, kdy se stal členem Severo-atlantické rady pro spolupráci, a od roku 1994 je také členem programu Partnerství pro mír.¹⁰²

Kromě oblasti vojenství a bezpečnosti, obě země intenzivně spolupracují v oblasti hospodářství. Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, Kazachstán se v podstatě od počátku své nezávislosti zasazoval o (re)integraci mezi nástupnickými státy SSSR v rámci nějakého eurasijského svazku. Vytvoření Eurasijské ekonomické unie v dubnu 2014 předcházela celá řada různých organizací, jako například Středoasijské společenství nebo Eurazijské ekonomické komunity. I přesto, že jde nepochybně o projev úzkého vztahu mezi oběma zeměmi, je nutné zdůraznit zásadní neshodu v přístupu k tomuto projektu. Vladimir Putin v něm vidí možnost vytvořit mnohem hlubší vazby mezi zúčastněnými zeměmi, často přisuzované jeho imperiálním touhám.¹⁰³ Proto se Rusko například snažilo prosadit návrh na vytvoření parlamentu EaEU. Tyto snahy se ovšem neseťkaly s nadšením u prezidenta Nazarbajeva a jeho vedení. Kazachstán vidí EaEU spíše v pragmatické rovině, tedy jako ekonomicky výhodný projekt.¹⁰⁴ Proto Kazachstán ruský návrh zablokoval.¹⁰⁵

V důsledku ukrajinské krize v letech 2014–2015 došlo k určitým trhlinám ve vztazích mezi Kazachstánem a Ruskem, zejména pokud jde o anexi Krymu. Vzhledem k tomu, že je domovem velké etnické ruské menšiny, to opět vyvolalo obavy u kazašského vedení o severní části země. Kazachstán proto zvolil vyvážený přístup. Na jedné straně zdůraznil, že je důležité, aby Ukrajina řešila své problémy sama, bez jakéhokoli vnějšího vměšování. Na straně druhé vyjádřila pochopení pro Ruskem proklamovanou ochranu etnického ruského obyvatelstva.¹⁰⁶

Ani poté, co Nazarbajeva vystřídal Kasym-Žomart Tokajev, se ve vztazích obou zemí nic drastického nezměnilo. Tokajev je bývalý ministr zahraničí a premiér z dob, kdy byl Nazarbajev u moci, a někteří ho považují za otce multivektorové politiky. Po nepokojích v lednu 2022 a následném zásahu sil OSKB vedených Ruskem se očekávalo, že se Kazachstán ještě více přiblíží Rusku. Když však Rusko zahájilo otevřenou invazi na Ukrajinu a následně zažilo několik bolestivých neúspěchů, nové vedení Kazachstánu se

¹⁰² „Relations with Kazakhstan“, NATO, naposledy upravené 23. května 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm.

¹⁰³ S určitou rezervou se dá mluvit o nějaké supranacionální organizaci na styl Evropské unie.

¹⁰⁴ Opět určitá paralela s EU. Něco na způsob konzervativnějších politiků, kteří by chtěli EU navrátit k jejím „kořenům“ čisté hospodářské spolupráce.

¹⁰⁵ Andrew Kuchings, *Central Asia in a reconnecting Eurasia: Kazakhstan's evolving foreign economic and security interests* (Washington, District of Columbia: Center for Strategic and International Studies, 2015), 1–4.

¹⁰⁶ Zabortseva, 158–174.

začalo od svého vyváženého přístupu odchylovat.¹⁰⁷

4. Reakce na plnohodnotnou invazi

4.1. Politická reakce

Když Rusko 24. února 2022 napadlo Ukrajinu, přišla první reakce Kazachstánu zhruba o týden později 1. března, kdy prezident Tokajev prostřednictvím svého oficiálního účtu na Twitteru (nyní „X“) vyzval obě válčící země k nalezení diplomatického řešení. V následném tweetu z téhož dne nabídl Kazachstán jako možnou neutrální půdu pro jednání.¹⁰⁸ Tento krok zapadá do neutrálního postoje, který zaujala administrativa předchozího prezidenta Nazarbajeva na začátku konfliktu v roce 2014. Došlo však k mírnému odklonu, když se 6. března v bývalém hlavním městě Almaty konala vládou schválená protiválečná demonstrace. Někteří zaznamenali, že to bylo vzhledem k přísným zákonům o veřejném shromažďování pro režim velmi netypické.¹⁰⁹ Kromě toho Kazachstán 14. března vyslal nákladní letadlo s tunami humanitární pomoci pro Ukrajinu a byly plánovány další zásilky. Jasnější signál neochoty Kazachstánu podporovat Moskvu v jejím vojenském „dobrodružství“ přišel od současného náměstka ministra zahraničních věcí Romana Vasilenka, který měl prohlásit, že pokud má vzniknout další železná opona, Kazachstán za ní stát nechce.¹¹⁰

Určitý odstup od svého ruského spojence projevila kazašská vláda také při hlasování ve Shromáždění OSN. Na rozdíl od jiných blízkých spojenců Ruska, například Běloruska a Sýrie, kteří projevili jasnou podporu hlasováním proti několika odsuzujícím rezolucím, se Kazachstán rozhodl většiny hlasování zdržet.¹¹¹ Kazachstán dokonce souhlasil s dodržováním západních sankcí, což je však třeba brát s určitou rezervou s ohledem na řadu

¹⁰⁷ Rico Isaacs, „Russia–Kazakhstan Relations and the Tokayev–Nazarbayev Tandem“, *Russian Analytical Digest*, č. 268 (March 6, 2020): 2–5, <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000401980>.

¹⁰⁸ Qasym-Jomart Toqayev, Twitter, March 1, 2022, <https://twitter.com/TokayevKZ/status/1498667029301239809?s=20&t=5yGmhxzWs6sbfmOmEvOuA>, <https://twitter.com/TokayevKZ/status/1498667696359153665?s=20&t=5yGmhxzWs6sbfmOmEvOuA>.

¹⁰⁹ Aigerim Shapagat, Marina Samoilovich, Paolo Sorbello, „How Kazakhstan society is divided over the Russia-Ukraine war“, *openDemocracy*, 23. března 2022, <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraine-russia-war-opinion-kazakhstan-divided-putin/>.

¹¹⁰ Maria Sheahan, „Kazakhstan does not want to be behind new iron curtain, deputy minister says“, *Rueters*, 28. března 2022, <https://www.reuters.com/world/kazakhstan-does-not-want-be-behind-new-iron-curtain-deputy-minister-2022-03-28/>.

¹¹¹ Emily Ferguson, „Which countries abstained from UN vote on Ukraine?“, *inew.co.uk*, 3. března 2022, <https://inews.co.uk/news/un-vote-ukraine-russia-countries-abstained-general-assembly-result-resolution-explained-1495346>.

obvinění z pomáhaní Rusku sankce obcházet.¹¹² V rozhovoru pro ruskou státní televizi Rossija-24 Tokajev vyjádřil názor, že Kazachstán nehodlá porušovat sankční režim jen kvůli možné odvetě ze strany Západu.¹¹³

Kazachstán si také nenechal líbit prohlášení několika ruských veřejných činitelů. Bývalý prezident a premiér Dmitrij Medveděv vyvěsil na sociální síti Telegram příspěvek, který byl později smazán, v němž narážel na možnost ruského angažmá v Kazachstánu v případě, že současná administrativa bude pokračovat v osidlování severních oblastí neslovanskými národy. Kremelský velvyslanec v Kazachstánu Alexej Borodavkin se rovněž vyjádřil k rostoucím nacionalistickým tendencím ve středoasijské republice. Šéf ruské diplomacie Sergej Lavrov takový výrok popřel, ale připustil, že tento by takový sentiment neodrážel oficiální postoj Ruska.¹¹⁴ Kazachstán také neprojevil pochopení pro ruské válečné akce proti Ukrajině, tak jak to učinil během anexe Krymu. V červnu 2022 se Tokajev zúčastnil 25. petrohradského ekonomického fóra. V jeho průběhu došlo na debatu, které účastnil také prezident Putin, která byla moderována známou pro-kremelskou novinářkou Margaritou Simonjanovou, který položila kazašskému prezidentovi otázku, jaký je pohled Kazachstánu na tzv. „speciální vojenskou operaci“. Ten pak udělal oproti roku 2014 v podstatě úplný opak. Tokajev prohlásil, že pokud by se mělo skutečně všem přiznat právo na sebeurčení, stalo by se ze 193 zemí OSN, v době psaní práce, více 500-600 zemí, což označil za chaos. Zdůraznil, že jeho země neuznává ani země, jako Taiwan, nebo Kosovo, a bude tento princip aplikovat na, dle jeho slov, „kvazi-státní územní celky jako jsou Luhanská a Doněcká lidová republika.¹¹⁵ Tento postoj znovu zopakoval na Katarském ekonomickém fóru o pár dní později. Zároveň s tím ale hovořil o Putinovi jako sebevědomém¹¹⁶¹¹⁷

Možnost, jak posílit svou vlastní bezpečnost a suverenitu, a tím reagovat na ruské

¹¹² Nurbek Bekmurzaev, „Perspectives | Central Asian states walking fine line on Russian sanctions“, *Eurasianet*, 31. prosince 2023, <https://eurasianet.org/perspectives-central-asian-states-walking-fine-line-on-russian-sanctions>.

¹¹³ Victoria Hudson, „The impact of Russian soft power in Kazakhstan: creating an enabling environment for cooperation between Nur-Sultan and Moscow“, *Journal of Political Power* 15, č. 3 (2020): 469–494, <https://doi.org/10.1080/2158379X.2022.2127280>.

¹¹⁴ Akhas Tazhutov, „Official Moscow Once Again Takes To Warpath Against What It Describes As ‚Kazakh Nationalism‘ – Analysis“, *Euroasia Review*, December 15, 2022, <https://www.eurasiareview.com/15122022-official-moscow-once-again-takes-to-warpath-against-what-it-describes-as-kazakh-nationalism-analysis/>.

¹¹⁵ KazTAG, „Токаев выразил претензии к выпадам из России и ответил Симоньян: Казахстан не признает ЛНР и ДНР“, YouTube, 17. června 2022, 1:10–4:00, https://www.youtube.com/watch?v=twyp-jl3_34.

¹¹⁶ Zároveň použil slovo self-conscious (nesmělý, rozpačitý). Vzhledem k okamžitě následujícímu slovu self-confident se dá domnívat, že šlo patrně o omyl.

¹¹⁷ Bloomberg Live, „In Conversation with President Tokayev“, YouTube, 21. června 2022, 3:22–6:00, https://www.youtube.com/watch?v=onU_gUAGgBc.

napadení těchto hodnot, se naskytla 14. září 2022, kdy přijel na státní návštěvu Kazachstánu čínský prezident Si Ťin-pching. V rámci rokování získal Tokajev od čínského prezidenta jasně vyřčený závazek v jejich ochraně:

„Vláda Číny věnuje ohromnou pozornost vztahům s Kazachstánem. Bez ohledu na to, jak se bude vyvíjet mezinárodní situace, budeme pokračovat v podporování Kazachstánu v ochraně jeho hranic, nezávislosti, suverenity a územní celistvosti...“¹¹⁸

Jak upozornil Mark Katz, profesor katedry Ruských a eurasijských studií, George Mason University, pro noviny „*South China Morning Post*“, Kazachstán má své důvody k obavám ohledně možných ruských zájmů na severu Kazachstánu, a proto je výrok prezidenta Si Ťin-pchinga možné považovat za určitý zdvižený prst Putinovi, aby o takových plánech raději moc neuvažoval.¹¹⁹ Na toto prohlášení poté navázalo již společné komuniké. V něm se na několika místech hovoří o respektu k územní celistvosti a odsouzení separatismu:

„Kazachstán pevně podporuje princip „jedné Číny“ ...vláda Čínské lidové republiky je jedinou legitimní vládou...jak je uvedeno v rezoluce Valného shromáždění OSN 2758.“

„Čínská strana pevně podporuje nezávislou cestu vývoje Kazachstánu...“

„Strany stvrzují, že se nebudou podílet na žádných uniích a sdružení..., která by poškozovala zájmy a suverenitu, bezpečnost a územní celistvost druhé strany.“

„III. Strany silně odsuzují terorismus, separatismus a extremismus ve všech podobách...“

Kazachstán se věnoval budování vztahů s Čínou i dále, což bude rozvedeno v následující podkapitole.

Došlo i na reakci na domácí politické scéně. Když poslanec Mažilisu, dolní komory kazašského parlamentu, nechal 19. ledna 2023 slyšet, že podporuje kroky prezidenta Putina vůči Ukrajině, přičemž neopomenul zmínit typickou argumentaci o tom, že se mezi roky 2002 až 2003 dostali k moci neonacisté, nebo že se jedná o „speciální vojenskou operaci“, nikoliv o válku. Jen aby se záhy protirečil, když hovořil o válce Ruska s NATO.¹²⁰ Ještě ten den vyvěsily stránky státní volební komise zprávu o odejmutí poslaneckého mandátu.¹²¹

¹¹⁸ „Президент Касым-Жомарт Токаев провел встречу с Председателем КНР Си Цзиньпином“, Akorda, 14. září 2022, <https://akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-provel-vstrechu-s-predsedatelem-knr-si-czinpinom-1482656>.

¹¹⁹ Shi Jingtao, „Chinese leader Xi Jinping prepares for high-stakes meeting with Vladimir Putin on first trip abroad since start of Covid-19 pandemic“, *South China Morning Post*, 13. září 2022.

¹²⁰ „Я поддерживаю Путина!“ Казахстанский депутат одобрил вторжение России в Украину, его исключили из партии“, *Настоящее Время*, 19. ledna 2023, <https://www.currenttime.tv/a/32230562.html>.

¹²¹ „Об утрате полномочий депутата Мажилиса Парламента Республики Казахстан Абильдаева А.Р.“,

Jeho domovská strana „*Demokratická strana Kazachstánu „Ak Žol“*“ se od jeho výroků, prostřednictvím jejího předsedy Azata Peruaševa, distancovala.¹²²

To by v kombinaci s výše zmíněnými proti-kazašskými výroky mohlo být jedním z důvodů, proč Kazachstán trvá na svém postoji ke státní suverenitě a územní celistvosti. Chrání se tak před tím, aby dal Rusku jakoukoli možnost zahájit podobnou „speciální vojenskou operaci“ ve svých severních provinciích.

4.2. Hospodářské hledisko

Invaze na Ukrajinu se měla na kazachstánské hospodářství pozitivní i negativní dopady. Vzhledem k projevům kazašské „neloajality“ na ně, dle některých odborníků, Rusko zareagovalo ekonomickými akcemi. Odborník na střední Asii Temur Umarov uvádí, že v období od května do září 2022, došlo minimálně k pěti přerušením provozu na ropovodu patřící „*Caspain Pipeline Consortium*“. Vzhledem k tomu, že kazašský ropný průmysl je v oblasti exportu silně závislý ropovodech a plynovodech vedoucí přes Rusko, jeho několik dočasných odstávek během posledního roku by mohlo představovat malou "připomínku", že pokud by se Astana příliš odchýlila od úzkých vztahů, Rusko ji může potrestat a také to udělá.¹²³

Kazachstán však není slepý k faktu, že omezení na jedinou trasu přepravy fosilních paliv, která představují významnou položku v příjmech státního rozpočtu, ho vydává na milost a nemilost ruské byrokracii. Vzhledem k tomu, že se přeprava zboží severním koridorem stala obtížnější a/nebo riskantnější, Kazachstán obrátil svůj zrak k alternativním trasám. Zejména k takzvanému střednímu koridoru, který vede ze střední Asie přes Kaspické moře na Kavkaz, a poté do Turecka a z něho dál do Evropy nebo na ostatní mezinárodní trhy. Byť je nutno podotknout, že vzhledem ke komplikovanosti trasy – nutnost jít přes moře, a mnoho států s rozdílnými zákony a regulacemi – i její kapacitě, je severní koridor stále preferovanou cestou. Toto rozhodnutí přišlo nejen ze samotného Kazachstánu, ale také na žádost EU, která se snaží kompenzovat ztrátu ruské ropy a zemního plynu zavedením nových nebo modernizací již existujících plynovodů z těchto dvou regionů. Záměr prozkoumat

Ústřední volební komise Republiky Kazachstán, 19. ledna 2023, <https://www.election.gov.kz/rus/news/acts/index.php?ID=8245>.

¹²² „В Казахстане лишили мандата депутата парламента. Он поддержал военное вторжение России в Украину“, *Настоящее Время*, 20. ledna 2023, <https://www.currenttime.tv/a/v-kazahstane-abildaeva-lishili-polnomochiy-deputata/32231886.html>.

¹²³ Temur Umarov, „Kazakhstan Is Breaking Out of Russia’s Grip“, *The Diplomat*, 16. září 2022, <https://foreignpolicy.com/2022/09/16/kazakhstan-russia-ukraine-war/>.

střední koridor hlouběji jasně vyjádřil Vassilenko Deutsche Welle:

„Udržujeme tyto exportní trasy přes Rusko... Nyní však chápeme, že je potřeba diverzifikovat.“¹²⁴

V podobném duchu se vyjádřil i prezident Tokajev na již zmíněném Katarském ekonomickém fóru:

„Kazašská ropa je na mezinárodním trhu stále žádaná, lidé stále nakupují naši ropu a my jsme vděční příslušným společnostem a státům, ale zároveň je potřeba uvažovat nad tím, jak bychom mohli naše trasy diverzifikovat.“¹²⁵

Zatímco mezi lety 2022 a 2023 se transport přes tento koridor zvýšil pouze o 4 %, v únoru 2024 měl transport skrze tento koridor vzrůst už o 147 % oproti předešlému roku.¹²⁶

Nejednalo se o jediný případ, kdy se projevila spolupráce EU s Kazachstánem. V listopadu 2022 došlo mezi předsedkyní Evropské komise Ursulou von der Leyenovou k podepsání strategického partnerství týkající se přírodních zdrojů důležitých pro rozvoj udržitelné energetiky.¹²⁷ Na toto memorandum o porozumění 19. května 2023 navázal akční plán na roky 2023–2024, jak uvést závěry memoranda do praxe.¹²⁸

Kromě vzácných kovů a dalších materiálů potřebných v rámci zelené politiky EU a dodávek fosilních paliv, se o středním koridoru rovněž hovořilo ohledně dodávek uranu. Kazachstán je jedním z největších producentů uranu. Národní společnost Kazatomprom v prosinci roku 2022 oznámila použití „Transkaspické mezinárodní dopravní trasy“ (Trans-Caspian Transnational Route, TITR) pro dodávky uranu na západní trhy.¹²⁹

Mimo EU, pokračovalo také prohlubování obchodních styků s Čínou. Na začátku roku 2023 bylo oznámeno, že se Čína stala největším obchodním partnerem Kazachstánu s 19,2 % celkového objemu obchodu, čímž předstihlo Rusko.¹³⁰ V polovině roku 2023

¹²⁴ Teri Schultz, „Kazakhstan's balancing act between the EU and Russia“, *Deutsche Welle*, 25. října 2022, <https://www.dw.com/en/ukraine-war-kazakhstans-balancing-act-between-the-eu-and-russia/a-63548292>.

¹²⁵ Bloomberg Live, „In Conversation with President Tokayev“, 7:18-8:00.

¹²⁶ Saniya Sakenova, „Cargo Transportation Through Middle Corridor Soars 147% in January“, *The Astana Times*, 27. února 2024, <https://astanatimes.com/2024/02/cargo-transportation-through-middle-corridor-soars-147-in-january/#:~:text=The%20map%20is%20designed%20by,65%25%20more%20than%20in%202022..>

¹²⁷ „Kazakhstan and EU sign strategic partnership document“, Primeminister.kz, oficiální stránky předsedy vlády Republiky Kazachstán, <https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-and-eu-sign-strategic-partnership-document-8103856>.

¹²⁸ „EU-Kazakhstan strategic partnership becomes operational“, European Commission, oficiální stránky Evropské komise, 19. května 2023.

¹²⁹ „Kazatomprom Announces Trans-Caspian Delivery“, Kazatomprom, oficiální stránky společnosti Kazatomprom, 20. prosince 2020, https://www.kazatomprom.kz/en/media/view/kazatomprom_obyavlyayet_ob_osushchestvlenii_postavki_chere_z_transkspiiskii_marshrut.

¹³⁰ „Китай стал главным торговым партнером Казахстана, потеснив Россию“, *РБК*, 28. července 2023, <https://www.rbc.ru/economics/28/07/2023/64c3f8e89a7947a1b5f02cde>.

Kazachstán podepsal obchodní dohody, které byly vyčísleny na 22 miliard amerických dolarů. Nicméně neúspěchy čínských investic v Kazachstánu a podezřívavost obyvatelstva vůči příliš silné přítomnosti Číňanů v zemi do určité míry brzdí další rozvoj.¹³¹

Kazachstán také řeší situaci více než 50 mezinárodních společností, které dříve sídlily v Rusku a nyní se stěhují do Kazachstánu, aby se co nejlépe vyhnuly sankčnímu režimu. Kazachstán tento krok přirozeně uvítal, protože znamenal více podniků a kvalifikovanou pracovní sílu. Není tedy žádným překvapením, že Tokajev pověřil vládu, aby se zapojila do dialogu s příchozími firmami.¹³² Kromě ubytování již přemístěných společností se Kazachstán snaží přilákat i další společnosti, které si teprve musí najít nový domov.¹³³

Samostatnou kapitolu, ovšem ne doslovně, představuje režim sankcí uvalený na Rusko USA, EU a dalšími zeměmi. Jak bylo uvedeno dříve Kazachstán se oficiálně zavázal k dodržování tohoto režimu, zejména z obavy sekundárních sankcí. V zájmu řešení případných konfliktů ohledně sankcí uvedl dnes již bývalý ministr zahraničních věcí Muchtar Tyleuberdy, na společném mítinku se svým protějšským Antony Blinkenem, že USA a Kazachstán vytvořily koordinační skupinu. Ovšem, i přes oficiálně deklarované zákazy vývozu tzv. produktů dvojího použití, či dokonce zbraní, se Kazachstán patrně snaží pomáhat Rusku tyto sankce obcházet. Někdy tento nesoulad mezi deklarovaným cílem držet se sankčního režimu vede až ke „komickým“ situacím. V říjnu 2023 náměstek ministra obchodu zveřejnil informaci, že Kazachstán zablokoval export 106 produktů dvojího použití. Mělo se jednat o drony, elektroniku apod.¹³⁴ Ale ihned ten stejný den tuto zprávu samo ministerstvo dementovalo.¹³⁵ V červnu 2023 pak vicepremiér Serik Zhumangarin potvrdil zprávy o tom, že se Kazachstánu nepodařilo zastavit vývoz těchto produktů do Ruska.¹³⁶ Tento problémem tzv. paralelního importu, tedy dovážení zakázaných produktů přes třetí

¹³¹ Berikbol Dukeyev, „Kazakhstan Cautiously Builds Ties With China“, *Eurasia Daily Monitor* 20, č. 152 (2023), <https://jamestown.org/program/kazakhstan-cautiously-intensifies-ties-with-china/>.

¹³² „More Than 50 Multinationals Relocate From Russia To Kazakhstan Over War In Ukraine“, *RFE/RL*, 19. října 2022, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-businesses-relocation-russia/32091437.html>

¹³³ Joanna Lillis, „Kazakhstan woos companies fleeing sanctions-hit Russia“, *Eurasianet*, 24. října 2022, <https://eurasianet.org/kazakhstan-woos-companies-fleeing-sanctions-hit-russia>.

¹³⁴ Martin Fornousek, „Kazakhstan bans export of 106 potential dual-use products to Russia“, *Kyiv Independent*, 19. října 2023, <https://kyivindependent.com/kazakhstan-bans-export-of-106-products-with-military-use-to-russia/>.

¹³⁵ „Комментарий МТИ“, Министерство торговли и интеграции Республики Казахстан, oficiální stránky Ministerstva obchodu a integrace Republiky Kazachstán, 19. října 2023, <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/press/news/details/639268?lang=ru>.

¹³⁶ „Kazakh Deputy Prime Minister Confirms Exports Of Sanctioned Dual-Use Technology To Russia“, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 28. června 2023, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-exports-sanctioned-dual-use-technology-russia/32480442.html>.

státy se dodnes nepodařilo vyřešit. Podle statistik z „*Eurostat International*“ se sice velice propadl obchod mezi Evropou a Ruskem téměř o polovinu, ale naopak se o zhruba stejnou část zvýšil v obchodu Evropy s bývalými zeměmi Sovětského svazu.¹³⁷

Nejedná se ovšem o jediný případ pomoci Rusku s obcházením sankcí. Sankce USA i EU a Spojeného království pracují s tzv. pravidlem 50 procent. Pokud je nějaká společnost z více jak 50 % vlastněna sankcionovanou společností, v případě USA jde o více jak 50 % včetně,¹³⁸ je tato společnost rovněž podrobena sankcím.¹³⁹ Kazachstán v několika případech pomohl Ruskem vlastněným společnostem k úniku ze sankčních seznamů pouze tím, že jim umožnil odprodat část jejich podílů dalším subjektům, čímž se jejich podíl snížil pod onu 50% hranici.¹⁴⁰

Je tak patrné, že Kazachstán se vzhledem k událostem na Ukrajině, komentářům několika vysoce postavených ruských představitelů a problémům s plynovodem CPC a severním koridorem obecně, snaží opravdu naplňovat státními představiteli deklarované cíle směřující k diverzifikaci svých transportních tras i obchodních styků s ostatními významnými aktéry.

4.3. Vojenský aspekt

Jak bylo v krátkosti zmíněno v předešlé podkapitole, Kazachstán po vypuknutí války vyhlásil zákaz vývozu vojenské průmyslové výroby.¹⁴¹ Bylo také oznámeno, že Kazachstán začal reformovat své vojenské a bezpečnostní služby. V dubnu 2022 vláda naplánovala zvýšení vojenských výdajů o dalších 441 miliard tenge, aby zvýšila „bojovou připravenost“ bezpečnostní orgánů. Podle náměstkyně ministra financí Taťjany Saveljevové bude část rozpočtového balíčku použita na řešení následků veřejných nepokojů z ledna. Zhruba 92

¹³⁷ „Эксперт Euromonitor нашел торговые «аномалии» в странах СНГ Они могут указывать на вероятный реэкспорт части европейских товаров в Россию“, *РБК*, 31. ledna 2023, <https://www.rbc.ru/economics/31/01/2023/63d7d3fa9a79471e5c6228b8>.

¹³⁸ „Entities Owned by Blocked Persons (50 % Rule)“, Office of Foreign Assets Control, oficiální stránka Kanceláře pro kontrolu zahraničních aktiv, <https://ofac.treasury.gov/faqs/topic/1521#:~:text=OFAC's%2050%20Percent%20Rule%20states,blocked%20persons%20are%20considered%20blocked>.

¹³⁹ „European Commission Guidance for EU operators: Implementing enhanced due diligence to shield against Russia sanctions circumvention“, European Commission, oficiální stránky Evropské komise, 7. září 2023, https://finance.ec.europa.eu/news/sanctions-commission-publishes-guidance-help-european-operators-assess-sanctions-circumvention-risks-2023-09-07_en.

¹⁴⁰ Luydmyla Kozlovska, „EVERYTHING FOR THE FRONT. EVERYTHING FOR VICTORY. How Tokayev helps Putin while fooling Ukraine and the West“, *Open Dialogue Foundation*, březen 2023, 13, <https://en.odfoundation.eu/a/570712.everything-for-the-front-everything-for-victory-how-tokayev-helps-putin-while-fooling-ukraine-and-the-west/>.

¹⁴¹ Catherine Putz, „Kazakhstan Suspends Arms Exports for a Year“, *The Diplomat*, 30. srpna 2022, <https://thediplomat.com/2022/08/kazakhstan-suspends-arms-exports-for-a-year/>.

miliard mělo jít speciálním jednotkám spadající pod ministerstvo vnitra. Podíváme-li se na skutečnost, že Savaljevová konkrétně zmínila lednové události, bude hlavní příčinou patrně právě tzv. „krvavý leden“, který vedl k tomuto výraznému nárůstu.¹⁴² Nicméně únorový vpád Rusů na Ukrajinu tím spíš těmto plánům přidal na vážnosti. Podle některých zdrojů uvnitř kazašských ozbrojených složek, je řada důstojníků znepokojena stavem vybavení, které mají k dispozici.¹⁴³ Mimo větších výdajů, se Kazachstán rovněž jal přijmout novou vojenskou doktrínou, kterou vstoupila v platnost v říjnu 2022. Mezi možnými hrozbami zmiňuje konkrétně „informačně-psychologické“ a „kybernetické“. Doktrína rovněž obsahuje ustanovené týkající se zřizování organizací, které mají za úkol čelit vlivu těchto hrozeb na vojenské síly, a obecné použití informační války.¹⁴⁴ Pochopitelně nelze potvrdit přímou souvislost mezi touto aktualizovanou doktrínou a ruskou válkou proti Ukrajině, na to by bylo potřeba provést rozhovory s lidmi, kteří ji tvořili, což je mimo záběr této práce. Je i otázkou, pokud by se někdo o takový výzkum chtěl pokusit, jestli by vzhledem k povaze dokumentu uspěl.

V otázce dodávek zbraní, je jejich nejčastějším dodavatelem Rusko. V databázi SIPRI je zaznamenaných více jak 40 dodávek různých druhů zbraní, od obrněných vozidel Tigr po proudové letouny Mig-29 a Su-30.¹⁴⁵ Kazachstán v roce 2022 na svém území rovněž hostil vojenská cvičení OSKB.¹⁴⁶

Ale postupně se Kazachstán snaží diverzifikovat i svoje ozbrojené složky a obrannou spolupráci. V dodávkách vojenské techniky našel Kazachstán ve „staro-novém spojenci“ Turecku. Společnost Turkish Aerospace Industries (TAI) podepsala v květnu 2022 dohodu se společností Kazakhstan Engineering o společné výrobě dronu Anka. Zároveň došlo k podepsání mezivládního protokolu o spolupráci ve vojensko-rozvědné činnosti, která by

¹⁴² „441 млрд тенге предусмотрено на повышение боеготовности силовых структур“, *Kazinform*, 7. dubna 2022, https://www.inform.kz/ru/441-mlrd-tenge-predusmotreno-na-povyshenie-boegotovnosti-silovyh-struktur_a3920270.

¹⁴³ Almaz Kumenov, „Kazakhstan bolsters defenses amid Russian invasion of Ukraine“, *Eurasianet*, 14. dubna 2022, <https://eurasianet.org/kazakhstan-bolsters-defenses-amid-russian-invasion-of-ukraine>.

¹⁴⁴ „Об утверждении Военной доктрины Республики Казахстан“, Министерство обороны Республики Казахстан, oficiální stránky Ministerstva obrany Republiky Kazachstán, O schválení vojenské doktríny Republiky Kazachstán ze dne 12.10.2022 č. 1045", Ministerstvo obrany Republiky Kazachstán, 24. října 2022, <https://www.gov.kz/memleket/entities/mod/documents/details/361939?lang=ru>.

¹⁴⁵ Databáze SIPRI, aktuální stav k 31. červenci 2024, <https://armstransfers.sipri.org/ArmsTransfer/TransferData/transferResults?logic=on>.

¹⁴⁶ „Учения Коллективных сил ОДКБ „Взаимодействие-2022“, „Поиск-2022“, „Эшелон-2022“; в Казахстане завершились "разгромом" условного противника“, Организация Договора о коллективной безопасности, oficiální stránky OSKB, 7. října 2022, https://odkb-csto.org/training/CSTO_collective_forces/v-kazakhstane-zavershilis-ucheniya-kollektivnykh-sil-odkb-vzaimodeystvie-2022-poisk-2022-eshelon-202/#loaded.

oběma zemím umožnila „vyměňovat si vojenské zpravodajské informace“ a „monitorovat vojensko-politickou situaci v regionu“.¹⁴⁷ Kazachstán dále prohloubil své vztahy s Tureckem v říjnu 2022, kdy již zmíněná společnost TAI podepsala memorandum o porozumění se společnostmi Kazsat a Ghalam, které by mělo poskytnout základ pro budoucí vesmírnou spolupráci.¹⁴⁸ Spolupráce se také týkala společných vojenských cvičení, kterým bylo v květnu téhož roku Efes-2022.¹⁴⁹ Kromě Turecka se také rozvíjela obranná spolupráce s Čínou. Kromě dodávek zbraní, se Čína zaměřila na oblast společného vzdělávání vojenských kádrů.¹⁵⁰ Kromě výše uvedených cvičení se pak Kazachstán podílel ještě na akcích pořádaných USA v Tádžikistánu¹⁵¹ a v Kaspickém moři s Ázerbájdžánem¹⁵²

Tváří v tvář velkým ztrátám ve válce s Ukrajinou vyhlásil Vladimir Putin v září 2022 takzvanou „částečnou mobilizaci“ s cílem shromáždit nejméně 300 tisícovou sílu pro vleklý vojenský konflikt, nikoli pro rychlou ozbrojenou intervenci. Tento krok vyvolal masivní exodus těch, kteří byli způsobilí k odvodu, přičemž jejich počet se pohyboval od 200 do 700 tisíc.¹⁵³ Většina lidí, kteří unikli odvodu, odešla do Kazachstánu. Podle kazašských úřadů více než 200 tisíc v říjnu. Oficiální reakcí kazašské vlády bylo zacházet s touto situací jako s humanitární otázkou, jak uvedl Tokajev 27. září:

„V posledních dnech k nám přichází mnoho lidí z Ruska... Musíme se o ně starat a zajistit jejich bezpečnost. To je politická a humanitární otázka.“¹⁵⁴

Kazašská vláda prohlásila, že nebude blokovat vstup Rusům prchajícím před

¹⁴⁷ Aybulat Musaev, „Kazakhstan Approves Military Intelligence Protocol with Türkiye“, *Caspian News*, 11. srpna 2022, <https://caspiannews.com/news-detail/kazakhstan-approves-military-intelligence-protocol-with-turkiye-2022-8-11-21/>.

¹⁴⁸ Burak Ege Bekdil, „Turkey, Kazakhstan deepen relations in space tech, drone production“, *DefenseNews*, 20. října 2022, <https://www.defensenews.com/space/2022/10/20/turkey-kazakhstan-deepen-relations-in-space-tech-drone-production/>.

¹⁴⁹ Alena Subbotina, „Казахстан проводит совместные военные учения с Турцией“, *KazTAG*, 14. května 2022, <https://kaztag.kz/ru/news/kazakhstan-provodit-sovmestnye-voennye-ucheniya-s-turtsiye/>.

¹⁵⁰ Erica Marat, „China’s Expanding Military Education Diplomacy in Central Asia“, *PONARS Eurasia Policy Memo*, č. 697 (2021): 1–3, <https://www.ponarseurasia.org/chinas-expanding-military-education-diplomacy-in-central-asia/>.

¹⁵¹ „REGIONAL COOPERATION 2022 Military Exercise Begins in Dushanbe“, U.S. Embassy in Tajikistan, oficiální stránky ambasády USA v Tádžikistánu, 10. srpna 2022.

¹⁵² Meray Ozat, „Kazakhstan and Azerbaijan Hold Military Drills without Russia: Khazri-2023“, *Caspian Policy Center*, 17. října 2023, <https://www.caspianpolicy.org/research/security-and-politics-program-spp/kazakhstan-and-azerbaijan-hold-military-drills-without-russia-khazri-2023>.

¹⁵³ „Factbox: Where have Russians been fleeing to since mobilisation began?“, *Reuters*, 6. října 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/where-have-russians-been-fleeing-since-mobilisation-began-2022-10-06/>.

¹⁵⁴ „Глава государства провел встречу с общественностью Туркестанской области“, *Akorda.kz*, 27. září 2022, <https://akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-provel-vstrechu-s-obshchestvennostyu-turkestanskoy-oblasti-2784832>.

mobilizací¹⁵⁵ ani je vracet.¹⁵⁶ Upřesnila však, že bude existovat výjimka v případě, že dotyčná osoba bude zařazena na seznam hledaných osob Ruskem. Zatím se zdá, že Kazachstán své sliby plní, protože byl nahlášen pouze jeden případ vydání, i když to nutně neznamená, že je jediný.¹⁵⁷

4.4. Reakce společnosti

Kazašská společnost na sebe s reakcí nenechala příliš čekat.

Jak již bylo zmíněno, kazašský režim je do určité míry restriktivní, pokud jde o svobodu projevu, byť nutno podotknout, že v porovnání se svým regionem je podstatně otevřenější. Získat jakákoli relevantní data o reakci veřejnosti na válku nebo jakékoli jiné téma v tomto ohledu proto není vyloženě nemožné, ale může být dosti obtížné, a ty průzkumy, které byly realizovány, by měly být brány s určitými výhradami.

Kromě zmíněné demonstrace z 6. března se Kazachstánci také spojili, aby získali finanční a materiální podporu pro Ukrajinu. Dne 4. března webová stránka Nur.kz oznámila, že bylo vybráno více než 150 milionů tenge¹⁵⁸ a 11. března bylo odesláno 40 tun pomoci. A to i přesto, že stát tuto iniciativu bezprostředně nepodpořil, jak řekl jeden z organizátorů, Rakhimbek Abdirakhmanov:

„Na začátku jsme měli problémy... Ale dnes si myslím, že nám stát vychází vstříc, nezasahuje a někdy i pomáhá.“¹⁵⁹

V březnu provedla kazašská organizace pro výzkum veřejného mínění Demoscope průzkum týkající se války. Z jeho výsledků vyplývá, že většina respondentů, 46 procent, se považuje za neutrální a neupřednostňuje ani Rusko, ani Ukrajinu. Pozadu však nezůstali s 39 procenty ti, kteří se rozhodli podpořit Rusko, oproti 10 procentům podporovatelů Ukrajiny.¹⁶⁰ Situace se však změnila a v listopadu byla podpora Ukrajiny na 22 procentech.

¹⁵⁵ Darkhan Omirbek, „Эмиграция из России: спикер сената заявил, что ВНЖ в Казахстане дается с согласия государства, из которого выехали“, *Radio Azattyk*, 22. září 2022, <https://rus.azattyq.org/a/32045936.html>.

¹⁵⁶ Georgi Gotev, „By welcoming draft-dodgers Kazakhstan increases distance from Russia“, *Euractiv*, 29. září 2022, <https://www.euractiv.com/section/central-asia/news/by-welcoming-draft-dodgers-kazakhstan-increases-distance-from-russia/>.

¹⁵⁷ „Kazakhstan Reportedly Returns Former Presidential Guard to Russia“, *The Moscow Times*, 30. prosince 2022, <https://www.themoscowtimes.com/2022/12/30/kazakhstan-reportedly-returns-former-presidential-guard-to-russia-a79851>.

¹⁵⁸ Julia Abramova, „Казахстанцы собрали 150 млн тенге в качестве гуманитарной помощи Украине“, *Nur.kz*, 4. března 2022, <https://www.nur.kz/society/1959311-kazahstantsy-sobrali-150-mln-tenge-v-kachestve-gumanitarnoy-pomoschi-ukraine/>.

¹⁵⁹ Asemgul' Muchitkuzy, „Из Казахстана в Украину отправились фуры с гуманитарной помощью, собранной казахстанцами“, *Radio Azattyk*, 11. března 2022, <https://rus.azattyq.org/a/31747630.html>.

¹⁶⁰ "Russian invasion of Ukraine“, Demoscope, 16. března 2022, <https://demos.kz/the-russian-invasion-of->

Nejdůležitější však je, že počet těch, kteří se rozhodli být neutrální, se zvýšil na 59 procent. Průzkum také zjistil, že Kazaši jsou rozdělení i v otázce role Kazachstánu. Přibližně 42 procent si myslí, že Kazachstán by měl hrát aktivní roli jako zprostředkovatel míru, zatímco 37 procent je toho názoru, že by měl zachovat neutrální postoj a zůstat pasivní.¹⁶¹

Podle zprávy Eurasianet se zdá, že konflikt donutil některé kazašské ruský mluvčí lidi, aby se naučili kazašský jazyk. Qazaq Grammar, projekt popularizace kazašského jazyka, zaznamenal od začátku invaze nárůst počtu odběratelů na Instagramu asi o 5000.¹⁶²

Celkově tyto zprávy a průzkumy naznačují, že i mezi běžnou populací Kazachstánu dochází k odklonu od typických proruských nálad. Průzkum Demoskopu také naznačuje možnou shodu mezi oficiální zahraniční politikou státu a názorem lidu. Vláda se od počátku staví do pozice neutrální strany, která si přeje mír, a zdá se, že většina Kazachů dává přednost neutralitě, kombinované buď s aktivní mírotvornou rolí, nebo s přísně pasivní rolí, což zvolené politice dodává jistou důvěryhodnost.

Kromě průzkumů byla zachycena společenská reakce i v médiích. V únoru 2023 měl proběhnout koncert zpěvačky Poliny Gagarinové, která veřejně podporuje Putinovu válku proti Ukrajině. Na sociálních sítích se koncem roku 2022 zvedl vůči jejímu příjezdu odpor, který vyzval ke zrušení koncertu.¹⁶³ Také další, tzv. Z-umělec (v narážce na jeden ze symbolů ruských jednotek válčících proti Ukrajině), Grigory Leps, který měl v Kazachstánu koncertovat v červenci roku 2023, se dočkal odporu ze strany místních. A nakonec byl jeho koncert zrušen.¹⁶⁴ Ale došlo i na zrušení koncertu rappera Morgenšterna, který naopak vystupuje proti válce.¹⁶⁵ Hlavní prokurátor rovněž navrhl zákon, který by zakázal právě symboly „Z“ a „I“ a dovoz a prodej produktů, které by tato označení nesla.¹⁶⁶

[ukraine/?lang=en](#).

¹⁶¹ „Poll: The main share of Russian supporters in Kazakhstan is over 60, young people are for Ukraine“, Demoscope, 1. prosince 2022, <https://demos.kz/poll-the-main-share-of-russian-supporters-in-kazakhstan-is-over-60-young-people-are-for-ukraine/?lang=en>.

¹⁶² Daniyar Moldabekov, „Kazakhstan: Ukraine war motivates Russian-speakers to learn Kazakh“, Eurasianet, 31. října 2022, <https://eurasianet.org/kazakhstan-ukraine-war-motivates-russian-speakers-to-learn-kazakh>.

¹⁶³ Kanat Altynbaev, „Возмущение казахстанцев в связи с российским вторжением в Украину вынудило власти отменять концерты российских «Z-звезд», Karavanseraj, 28. listopadu 2022, https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2022/11/28/feature-01.

¹⁶⁴ Kanat Altynbaev, „Казахстан отменил концерт Z-артиста; Узбекистан призывает к бойкоту“, Karavanseraj, 30. června 2023, https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2023/06/30/feature-01

¹⁶⁵ „Russian Singers -- Whether For Or Against The War In Ukraine -- Unwelcome In Central Asia“, RadioFreeEurope/RadioLiberty, 23. června 2023, <https://www.rferl.org/a/central-asia-russian-singers-unwelcome-ukraine-war-kyrgyzstan-kazakhstan/32472909.html>.

¹⁶⁶ Irina Gumyrkina, „В Казахстане намерены законодательно запретить распространение символики, используемой в вооруженных конфликтах“, Власть, 4. srpna 2023, <https://vlast.kz/novosti/56194-v-kazahstane-namereny-zakonodatelno-zapretit-rasprostranenie-simvoliki-ispolzuemoj-v-vooruzennyh->

Zároveň došlo na zadržení protiválečných aktivistů Aichala Ammosova¹⁶⁷ a Natalie Narské,¹⁶⁸ kterým byl později udělen status žadatele o azyl a v současnosti by měli být nadále v Kazachstánu.¹⁶⁹

5. Analýza výstupů prezidenta K-Ž. Tokajeva

Tato část pracuje s následujícími výstupy prezidenta Tokajeva: příspěvek v periodiku „*The National Interest*“,¹⁷⁰ tři příspěvky na sociální síty X (dříve Twitter) a vystoupení na Petrohradské¹⁷¹ a Katarském ekonomickém fóru.¹⁷²

Ve svém příspěvku v „*The National Interest*“ s názvem „*Turbulence Across Eurasia Will Not Slow Kazakhstan’s Progress*“ z dubna 2022 se Tokajev věnuje ruské válce proti Ukrajině pouze v úvodní části. Pro označení tohoto konfliktu využívá hned několika způsobů. V prvním případě ji označuje za tragédii a zaměřuje se na její rozsah:

„*The Russian-Ukraine conflict is a tragedy the scale of which the European continent has not experienced since long ago.*“

Vzápětí Tokajev přechází k označení konfliktu za válku, tudíž možný předpoklad, že by se pokoušel tomuto slovíčku záměrně vyhnout, v zájmu nenarušení vztahů s Ruskem, je mylný. Ovšem je nutné podotknout jednu zásadní věc. Jelikož se jedná o americkou publikaci je možné, že vzhledem k publiku, kterému má být tato zpráva adresována, tedy americké, případně západní publikum, rozhodl se zvolit právě označení válka. Rovněž je potřeba zmínit, že tato celá výpověď o válce na Ukrajině, je okamžitě dávána do spojitosti s lednovými nepokoji v Kazachstánu, kdy Tokajev píše:

„*Just two months prior to the outbreak of this war, Kazakhstan experienced its own tragedy: nationwide demonstrations that escalated to violence unprecedented in this country’s thirty years of independence.*“

[konfliktah.html](#).

¹⁶⁷ „Kazakh Police Detain Siberian Anti-War Activist At Russia’s Request“, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 10. října 2023, <https://www.rferl.org/a/siberian-anti-war-activist-kidnapped-kazakhstan/32629834.html>.

¹⁶⁸ „Russian Anti-War Activist In Kazakh Custody To Reportedly Be Extradited“, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 6. října 2023, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-russia-peace-activist-extradition/32626069.html>.

¹⁶⁹ Catherine Putz, „2 Russians Granted Asylum-Seeker Status in Kazakhstan, Pausing Possible Extradition“, *The Diplomat*, 3. listopadu 2023, <https://thediplomat.com/2023/11/2-russians-granted-asylum-seeker-status-in-kazakhstan-pausing-possible-extradition/>.

¹⁷⁰ Kassym-Jomart Tokayev, „Turbulence Across Eurasia Will Not Slow Kazakhstan’s Progress“, *The National Interest*, 4. dubna 2022, <https://nationalinterest.org/feature/turbulence-across-eurasia-will-not-slow-kazakhstan%E2%80%99s-progress-201591>.

¹⁷¹ ¹⁷¹ KazTAG, „Токаев выразил претензии к выпадам из России и ответил Симоньян: Казахстан не признает ЛНР и ДНР“, YouTube, 17. června 2022.

¹⁷² Bloomberg Live, „In Conversation with President Tokayev“, YouTube, 21. června 2022, 0:00-7:12.

Zároveň využívá argumentace pomocí autority, kdy se odvolává na Chartu OSN, podle které je potřeba najít „rychlý a spravedlivý mír“. Jako další konkrétní hodnoty se zde objevují Rusko a Ukrajina, které jsou předkládány jako země, se kterými má Kazachstán tradičně dobré vztahy. Jedná se tedy o jediné konkrétní hodnoty, na které se v tomto textu odvolává. Kromě ní pak využívá argumentaci pomocí abstraktních hodnot jako jsou pomocí slov mír, mírové řešení, teritoriální integrita a dialog. Vzhledem k tomu, že využívá rusko-ukrajinské války pouze jako úvod, a dále popisuje tragédii lednových událostí, své reformní snahy a pokrok, je jasné, že cílem článku pouze jako konstrukce autorova étosu, tedy jeho sebeobrazu, jako mírumilovného a dodržující pravidla mezinárodního systému.

Jeho příspěvky na sociální síti X, jsou dosti podobné. Krátce po invazi se 1. března vyjadřuje nutnost, aby obě strany vedly dialog a našli mírové řešení, což je jediná možnost.¹⁷³ O dva dny později přidává dva příspěvky. První, ve kterém referuje o rozhovoru s Vladimírem Putinem, rovněž používá argumentaci pomocí abstraktních hodnot, konkrétně:

„...need to reach an agreement at the negotiations table.“¹⁷⁴

Vystupují tu tak hodnoty dohoda a vyjednávání.

V druhém příspěvku, hovořící o rozhovoru s ukrajinským prezidentem Zelenským využívá obdobné argumentační strategie:

„...Stated the importance of reaching an agreement through negotiations in order to stop&cease further hostilities in Ukraine. We agreed on cooperation in the humanitarian sphere.“¹⁷⁵

Pouze spojení „humanitární sféra“ se zde objevuje jako nová složka.

V odpovědi na otázku Simonjanové na Petrohradském fóru na názor Kazachstánu na „speciální operaci“ Tokajev hovoří o různých názorech. Obrací se zde ke jedné abstraktní hodnotě, kterou využil už v předešlých příspěvcích, a sice teritoriální integritě, kterou doplňuje o novou abstraktní hodnotu – právo na sebeurčení. Tyto abstraktní hodnoty dává do souvislosti s konkrétní hodnotou OSN, respektive její chartě. Tyto dvě hodnoty vidí v současnosti v konfliktu. Důležitou úlohu zde hraje argumentací pomocí pragmatismu.¹⁷⁶ Argumentuje tím, že v současnosti je v OSN 193 zemí. Pokud by se měl dodržovat čistě jen

¹⁷³ Kasym-Žomart Tokajev, příspěvek na síti X z 1. března 2022, <https://x.com/TokayevKZ/status/1498667029301239809>.

¹⁷⁴ Kasym-Žomart Tokajev, příspěvek na síti X z 3. března 2022, <https://x.com/TokayevKZ/status/1499255485597458432>.

¹⁷⁵ Kasym-Žomart Tokajev, příspěvek na síti X z 3. března 2022, <https://x.com/TokayevKZ/status/1499256124398317571>.

¹⁷⁶ ¹⁷⁶ Chaïm Perelman a Lucie Olbrechts-Tyteca, 266–273.

princip práva na sebeurčení, bylo by členů 500–600, což by byl dle jeho slov chaos. Proto, pragmaticky, Kazachstán volí první princip, či hodnotu, teritoriální celistvosti. Jako konkrétní hodnoty, který jsou spojeny s kazašským dodržováním principu teritoriální integrity, poté vyjmenovává řadu nestátních subjektů, Taiwan, Kosovo, Jižní Osetii, Abcházii.

Na Katarském fóru se opět objevují konkrétní hodnoty v podobě Ruska a Ukrajiny ve spojení s abstraktní hodnou dobrých vztahů. Prokazuje se zde konstitutivní vztah mezi oběma druhy hodnot, který zmiňuje Perelman a Olbrechts-Tytecaová. Další abstraktní hodnou je **dobrá vůle** obou stran konfliktu. Rovněž se znovu odvolává k autoritě v podobě OSN a Bezpečnostní rady OSN. Jsou tu ovšem vykreslovány jako hodnoty, které se momentálně nacházejí ve špatné situace, jelikož jsou tyto organizace v otázce konfliktu rozpolcené, ještě více než v době studené války. Na rozdíl od svého příspěvku v „*The National Interest*“ v průběhu celého slovu válka vyhýbá a používá místo něj frázi „*situation in Ukraine*“. Jako další konkrétní hodnoty se zde objevují další mezinárodní organizace, konkrétně OSKB, Eurasijská unie a NATO. Rozdíl je v tom, že v případě prvních dvou, jsou využívány opět pro vykreslení dobrého vztahu s Ruskem. NATO je pak využito ve spojitosti s možnou podobou míru, tedy opět konstitutivní vztah, který by zahrnoval neutrální, demilitarizovanou Ukrajinu.

Z abstraktních hodnot tak prezident Tokajev nejvíce pracuje s hodnotou územní celistvosti a míru. Z konkrétních hodnot pak nejvíce zmiňuje OSN. To by odpovídalo snaze politického režimu Kazachstánu o ochranu nejzákladnějšího prvku bezpečnosti, což je v souladu s de Mesquitou a snahy politických režimů přežít.

Závěr

Analýza práce tak potvrzuje, že Kazachstán se v rámci svých jasně definovaných cílů nejvíce zaměřil na otázku ochrany principu územní celistvosti. Za tímto účelem nadále pokračoval ve své multivektorové zahraniční politice. V otázce bezpečnosti se pokoušel rozvíjet spolupráci s dalšími státy, jako Turecko, nebo Čína, aby mohl balancovat svůj vztah s Ruskou federací. Za tímto účelem tak sledoval navázání vztahů, které by mohly vést k posílení jeho obranyschopnosti a vlastních zbrojních kapacit. V ekonomické oblasti pak šlo převážně o hledání a posilování alternativních logistických tras. V rámci zajištění bezpečnosti ale logicky nemohl Rusko ignorovat. Kazachstán tak dále pokračoval jako řádný člen ruských mezinárodních organizací, a rovněž v určité skryté podobě napomáhal

k obcházení sankcí. Jak potvrzují průzkumy veřejného mínění, tato politika se momentálně setkává u kazašské populace s většinovým souhlasem. Společnost demonstrovala svoji vlastní ochotu určitého mírného distancování od Ruska odmítnutím ruských umělců, kteří podporují válku vedenou proti Ukrajině.

Analýza výstupů prezidenta Tokajeva pak určila za stěžejní abstraktní hodnotu teritoriální integritu a mír. Z konkrétních hodnot nejvíce vystupovala OSN. Prezident Tokajev se tak snažil na diskurz působit tak, aby vytvořil obraz sebe a Kazachstánu jako mírového aktéra mezinárodních vztahů, který klade vysoký důraz na principy Charty OSN, což je opět v souladu s cíli, které jsou deklarovány v zahraničně-politickém konceptu.

Summary

The analysis of the thesis thus confirms that Kazakhstan has focused most on the issue of protecting the principle of territorial integrity within its clearly defined objectives. To this end, it has continued to pursue its multi-vector foreign policy. On the issue of security, he tried to develop cooperation with other states, such as Turkey or China, in order to balance its relationship with the Russian Federation. To this end, he has thus pursued the establishment of relations that could lead to the strengthening of his defence and his own weapons capabilities. In the economic sphere, then, it was mostly about finding and strengthening alternative logistical routes. But logically it could not ignore Russia in the context of ensuring security. Kazakhstan thus continued as a full member of Russian international organisations, and also helped in some covert way to circumvent the sanctions. As opinion polls confirm, this policy currently meets with majority approval among the Kazakh population. The society has demonstrated its own willingness to distance itself somewhat from Russia by rejecting Russian artists who support the war waged against Ukraine.

Analysis of President Tokayev's output then identified territorial integrity and peace as the core abstract value. Of the concrete values, the UN stood out the most. Thus, President Tokayev tried to influence the discourse in order to create an image of himself and Kazakhstan as a peaceful actor in international relations that places a high value on the principles of the UN Charter, which is again in line with the goals declared in the foreign policy concept.

Zdroje

„Russian troops now number 90,000 near Ukraine border after drills, Kyiv says“. *Reuters*, 3. listopadu 2021, <https://www.reuters.com/world/ukraine-says-russia-leaves-units-near-its-border-keeps-90000-troops-2021-11-03/>.

Bielieskov, Mykola. „The Russian and Ukrainian Spring 2021 War Scare“. *Center for strategic and international studies*, 21. září 2021, <https://www.csis.org/analysis/russian-and-ukrainian-spring-2021-war-scare>.

Banco, Erin, Garrett M. Graff, Lara Selligman, Nahal Toosi a Alexander Ward. „‘Something Was Badly Wrong’: When Washington Realized Russia Was Actually Invading Ukraine : A first-ever oral history of how top U.S. and Western officials saw the warning signs of a European land war, their frantic attempts to stop it — and the moment Putin actually crossed the border.“. *Politico*, 24. února 2023, <https://www.politico.com/news/magazine/2023/02/24/russia-ukraine-war-oral-history-00083757>.

Williams, Matthias a Robin Emmott, „Ukraine says Russia will soon have over 120,000 troops on its borders“. *Reuters*, 20. dubna 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-reach-over-120000-troops-ukraines-border-week-ukraine-says-2021-04-20/>.

Patrick Wintour, „Russia has amassed up to 190,000 troops on Ukraine borders, US warns“, *The Guardian*, 18. února 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/18/russia-has-amassed-up-to-190000-troops-on-ukraine-borders-us-warns>.

„Generál FSB skončil ve vazbě. Měl krást miliardy z tajné části ruského státního rozpočtu“, *iRozhlas*, 11. dubna 2022, <https://irozhl.as/gNj>.

Zabortseva, Yelena Nikolayevna. *Russia's Relations with Kazakhstan*, London: Routledge, 2016.

Najibullah, Farangis. „Putin Downplays Kazakh Independence, Sparks Angry Reaction“. *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 3. září 2014, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-putin-history-reaction-nation/26565141.html>.

Carlsnaes, Walter, Thomas Riese a Beth A. Simmons. *Handbook of International Relations*, London: SAGE Publications Ltd, 2002, <https://doi.org/10.4135/9781848608290>.

Steve Smith, Amelia Hadfield a Tim Dunne, *Foreign Policy : Theories, Actors, Cases*, New York: Oxford University Press, 2016.

Morin, Jean-Frédéric a Jonathan Paquin, *Foreign Policy Analysis: A Toolbox*, Cham: Palgrave Macmillan, 2018.

Hill, Christopher. *Foreign policy in the twenty-first century*, London New York: Palgrave Macmillan, 2015: 4.

Kaarbo, Juliet a Cameron Thies. *The Oxford Handbook of Foreign Policy Analysis*, New

York: Oxford University Press, 2024.

Teschke, Benno a Steffan Wyn-Jones. „Marxism in Foreign Policy“. *Oxford Research Encyclopedia of Politics* (2017), <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.372>.

Ostermann, Falk a Patrick A. Mello, eds. *Routledge Handbook of Foreign Policy Analysis Methods*, Abingdon, New York: Routledge, 2023.

Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*, Praha: Portal, 2003.

Hobson, John M. *State and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Pšeja, Pavel. *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005.

Cini, Michelle a Nieves Perez-Solorzano Borrigan. *European Union Politics, 3rd Edition*, Oxford: Oxford University Press, 2010.

Teige, Josef a Jan Herain. *Staroměstský rynek v Praze*, Praha: Společnost přátel starožitností českých, 1908.

Sauer, Franta. *Franta Habán ze Žižkova : Obrázky z doby popřevratové*, Praha: Městská knihovna v Praze, 2019.

Devetak, Richard a Jacqui True, eds. *Theories of International Relations*, London, New York, Oxford, New Delhi, Sydney: Bloomsbury Academic, 2022.

Wendt, Alexander. *Social Theory of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Hudson, Valerie M. a Benjamin S. Day. *Foreign Policy Analysis : Classic and Contemporary Theory*, Lanham, Boulder, New York, London: Rowman & Littlefield, 2020.

Clark, Tom, Liam Foster, Luke Sloan, Alan Bryman a Elena Vaccheli, ed. *Bryman's Social Research Method*, Oxford: Oxford University Press, 2021.

Schneiderová, Soňa. *Analýza Diskurzu a mediální text*, Praha: Karolinum, 2016.

Cassell, Catherine a Gillian Symon. *Qualitative Methods in Organization Studies*, London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, 2004

Walter, Maggie. *Social Research Methods*, Docklands: Oxford University Press Australia & New Zealand, 2019.

Larsen, Henrik. *Foreign Policy and Discourse Analysis*, London & New York: Routledge, 1997.

Tannen, Deborah, Heidi E. Hamilton, Deborah Schiffrin. *The Handbook of Discourse Analysis*, Hoboken: Wiley Blackwell, 2015.

Paul Chilton, *Analysing Political Discourse : Theory and Practice*, London & New York: Routledge, 2004.

Amossy, Ruth. *L'argumentation dans le discours*, 4^e edition, Malakoff: Armand Colin, 2021.

Wodak, Ruth a Bernhard Forchtner. *The Routledge Handbook of Language and Politics* (London & New York: Routledge, 2018).

Perelman Chaïm, a Lucie Olbrechts-Tyteca, *The new rhetoric: a treatise on argumentation*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2006.

Amossy, Ruth. „Understanding political issues through argumentation analysis“, in *The Routledge Handbook of Language and Politics* (London & New York: Routledge, 2018), 262–263.

Adeishvili, Kristina. *L'analyse du discours politique. Identités nationales. Argumentation. Implicite*, Saarbrücken: Éditions universitaires européennes, 2016.

Kudaibergenova, Diana T. „The Use and Abuse of Postcolonial Discourses in Post-independent Kazakhstan“, *Europe-Asia Studies* 68, č.5 (2016): 917–935, DOI:10.1080/09668136.2016.1194967.

Kabáčová, Michaela. „Analýza změny zahraniční politiky skrze politický diskurz. Příklad postoje Francie k reformě Rady bezpečnosti OSN“, diplomová práce, Univerzita Karlova, 2021.

Anceschi, Luca. *Analysing Kazakhstan's Foreign Policy: Regime neo-Eurasianism in the Nazarbaev era* (London: Routledge, 2020), 11–25.

„Kazakhstan Trade“, informační systém WITS, data k roku 2021, <https://wits.worldbank.org/countrysnapshot/en/KAZ>.

„От Договора к Организации“, oficiální stránky OSKB, naposledy aktualizováno 1. dubna 2022, <https://en.odkb-csto.org/25years/>.

Hanks, Reuel R. „‘Multi-vector politics’ and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia“. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 11, č. 3 (2009): 257–261, DOI: 10.1080/19448950903152110.

Nazarbayev, Nursultan. „Стратегия в области внешней политики и национальной безопасности“, in *Стратегия становления и развития Казахстана как суверенного государства* (Alma-Ata: РГЖИ Дәуір, 1992), 49–56, <https://nazarbayev.kz/sites/default/files/pagefiles/2019-06/919fc228960fc202bf3293d7736c11ea.pdf>.

Garbuzarova, Elena. „The Foreign Policy of the Central Asian Countries“, *Central Asia and the Caucasus* 22, č. 4 (2021): 47–48, <https://doi.org/10.37178/ca-c.21.4.05>.

„Президент Токаев вышел из партии Amanat“, *Tengri News*, 26. dubna 2022, https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/prezident-tokaev-vyishel-iz-partii-amanat-467349/.

„Конституция Республики Казахстан, Раздел III Президент, Статья 43“, ústava Republiky Kazachstán, Akorda, https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution.

Токаев, К. „О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020 – 2030 годы, Глава 2. Международный опыт“, zahraničně-politický koncept Republiky Kazachstán, Akorda, https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-koncepcii-vneshnei-politiki-respubliki-kazahstan-na-2020-2030-gody.

Robertson, Jeffrey. „Middle-power definitions: confusion reigns supreme“, *Australian Journal of International Affairs* 71, č.4 (2017): 355–358, DOI: 10.1080/10357718.2017.1293608.

O’Neil, Andrew a Bruce Gilley, Washington, DC: Georgetown University Press, 2014.

Jordaan, Eduard. „The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing between Emerging and Traditional Middle Powers“. *Politikon: South African Journal of Political Studies* 30, č. 1 (2003), 165–181.

de Mesquita, Bruce Bueno. *Logic of Political Survival*, Cambridge, London: The MIT Press, 2003.

Tokayev, Kassym-Zhomart. „О Концепции внешней политики Республики Казахстан на 2020 – 2030 годы, Глава 5–7“, Akorda.

Hiro, Dilip. *Inside central Asia : a political and cultural history of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkey and Iran*, New York: Overlook Duckworth, 2009.

Aitken, Jonathan „Russia, the Caspian Sea and China“. In *Nazarbayev and the Making of Kazakhstan* (London: Bloomsbury Publishing, 2009).

Stevens, Christopher A. „Russia–Kazakhstan Relations in the Early Post-Soviet Era: Explaining the Roots of Cooperation“, *Europe-Asia Studies* 72, č. 7 (2020): 1158, <https://doi.org/10.1080/09668136.2020.1719979>.

„Relations with Kazakhstan“, NATO, naposledy upravené 23. května 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm.

Kuchings, Andrew. *Central Asia in a reconnecting Eurasia: Kazakhstan's evolving foreign economic and security interests* (Washington, District of Columbia: Center for Strategic and International Studies, 2015), 1–4.

Isaacs, Rico. „Russia–Kazakhstan Relations and the Tokayev–Nazarbayev Tandem“, *Russian Analytical Digest*, č. 268 (March 6, 2020): 2–5, <https://doi.org/10.3929/ethz-b-000401980>.

Qasym-Jomart Toqayev, Twitter, March 1, 2022, <https://twitter.com/TokayevKZ/status/1498667029301239809?s=20&t=5yGmhxzWs6sbfgmOmEvOuA>, <https://twitter.com/TokayevKZ/status/1498667696359153665?s=20&t=5yGmhxzWs6sbfgmOmEvOuA>).

Shapagat, Aigerim, Marina Samoilovich, Paolo Sorbello. „How Kazakhstan society is divided over the Russia-Ukraine war“, openDemocracy, 23. března 2022, <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraine-russia-war-opinion-kazakhstan-divided-putin/>.

Sheahan, Maria. „Kazakhstan does not want to be behind new iron curtain, deputy minister says“, *Rueters*, 28. března 2022, <https://www.reuters.com/world/kazakhstan-does-not-want-be-behind-new-iron-curtain-deputy-minister-2022-03-28/>.

Emily Ferguson. „Which countries abstained from UN vote on Ukraine?“. *inew.co.uk*, 3. března 2022, <https://inews.co.uk/news/un-vote-ukraine-russia-countries-abstained-general-assembly-result-resolution-explained-1495346>.

Bekmurzaev, Nurbek. „Perspectives | Central Asian states walking fine line on Russian sanctions“, *Eurasianet*, 31. prosince 2023, <https://eurasianet.org/perspectives-central-asian-states-walking-fine-line-on-russian-sanctions>.

Hudson, Victoria. „The impact of Russian soft power in Kazakhstan: creating an enabling environment for cooperation between Nur-Sultan and Moscow“. *Journal of Political Power* 15, č. 3 (2020): 469–494, <https://doi.org/10.1080/2158379X.2022.2127280>.

Tazhutov, Akhas. „Official Moscow Once Again Takes To Warpath Against What It Describes As ‚Kazakh Nationalism‘ – Analysis“, *Euroasia Review*, December 15, 2022, <https://www.eurasiareview.com/15122022-official-moscow-once-again-takes-to-warpath-against-what-it-describes-as-kazakh-nationalism-analysis/>.

KazTAG, „Токаев выразил претензии к выпадам из России и ответил Симоньян: Казахстан не признает ЛНР и ДНР“, YouTube, 17. června 2022, 1:10–4:00, https://www.youtube.com/watch?v=twyp-jl3_34.

Bloomberg Live, „In Conversation with President Tokayev“, YouTube, 21. června 2022, 3:22–6:00, https://www.youtube.com/watch?v=onU_gUAGgBc.

„Президент Касым-Жомарт Токаев провел встречу с Председателем КНР Си Цзиньпином“, *Akorda*, 14. září 2022, <https://akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokayev-provel-vstrechu-s-predsedatelem-knr-si-czinpinom-1482656>.

Jingtao, Shi. „Chinese leader Xi Jinping prepares for high-stakes meeting with Vladimir Putin on first trip abroad since start of Covid-19 pandemic“, *South China Morning Post*, 13. září 2022.

„"Я поддерживаю Путина!" Казахстанский депутат одобрил вторжение России в Украину, его исключили из партии“. *Настоящее Время*, 19. ledna 2023, <https://www.currenttime.tv/a/32230562.html>.

„Об утрате полномочий депутата Мажилиса Парламента Республики Казахстан Абилядаева А.П.“, Ústřední volební komise Republiky Kazachstán, 19. ledna 2023, <https://www.election.gov.kz/rus/news/acts/index.php?ID=8245>.

„В Казахстане лишили мандата депутата парламента. Он поддержал военное вторжение России в Украину“, *Настоящее Время*, 20. ledna 2023,

<https://www.currenttime.tv/a/v-kazahstane-abildaeva-lishili-polnomochiy-deputata/32231886.html>.

Umarov, Temur. „Kazakhstan Is Breaking Out of Russia’s Grip“. *The Diplomat*, 16. září 2022, <https://foreignpolicy.com/2022/09/16/kazakhstan-russia-ukraine-war/>.

Schultz, Teri. „Kazakhstan's balancing act between the EU and Russia“. *Deutsche Welle*, 25. října 2022, <https://www.dw.com/en/ukraine-war-kazakhstans-balancing-act-between-the-eu-and-russia/a-63548292>.

Sakenova, Saniya. „Cargo Transportation Through Middle Corridor Soars 147% in January“, *The Astana Times*, 27. února 2024, <https://astanatimes.com/2024/02/cargo-transportation-through-middle-corridor-soars-147-in-january/#:~:text=The%20map%20is%20designed%20by,65%25%20more%20than%20in%202022..>

„Kazakhstan and EU sign strategic partnership document“, Primeminister.kz, oficiální stránky předsedy vlády Republiky Kazachstán, <https://primeminister.kz/en/news/kazakhstan-and-eu-sign-strategic-partnership-document-8103856>.

„EU-Kazakhstan strategic partnership becomes operational“, European Commission, oficiální stránky Evropské komise, 19. května 2023.

„Kazatomprom Announces Trans-Caspian Delivery“, Kazatomprom, oficiální stránky společnosti Kazatomprom, 20. prosince 2020, https://www.kazatomprom.kz/en/media/view/kazatomprom_obyavlyaet_ob_osushchestvlenii_postavki_cherez_transkspiiskii_marshrut.

„Китай стал главным торговым партнером Казахстана, потеснив Россию“, *РБК*, 28. července 2023, <https://www.rbc.ru/economics/28/07/2023/64c3f8e89a7947a1b5f02cde>.

Dukeyev, Berikbol. „Kazakhstan Cautiously Builds Ties With China“. *Eurasia Daily Monitor* 20, č. 152 (2023), <https://jamestown.org/program/kazakhstan-cautiously-intensifies-ties-with-china/>.

„More Than 50 Multinationals Relocate From Russia To Kazakhstan Over War In Ukraine“, *RFE/RL*, 19. října 2022, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-businesses-relocation-russia/32091437.html>

Lillis, Joanna. „Kazakhstan woos companies fleeing sanctions-hit Russia“, *Eurasianet*, 24. října 2022, <https://eurasianet.org/kazakhstan-woos-companies-fleeing-sanctions-hit-russia>.

Fornousek, Martin. „Kazakhstan bans export of 106 potential dual-use products to Russia“, *Kyiv Independent*, 19. října 2023, <https://kyivindependent.com/kazakhstan-bans-export-of-106-products-with-military-use-to-russia/>.

„Комментарий МТИ“, Министерство торговли и интеграции Республики Казахстан, oficiální stránky Ministerstva obchodu a integrace Republiky Kazachstán, 19. října 2023, <https://www.gov.kz/memleket/entities/mti/press/news/details/639268?lang=ru>.

„Kazakh Deputy Prime Minister Confirms Exports Of Sanctioned Dual-Use Technology To Russia“, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 28. června 2023, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-exports-sanctioned-dual-use-technology-russia/32480442.html>.

„Эксперт Euromonitor нашел торговые «аномалии» в странах СНГ Они могут указывать на вероятный реэкспорт части европейских товаров в Россию“, *РБК*, 31. ledna 2023, <https://www.rbc.ru/economics/31/01/2023/63d7d3fa9a79471e5c6228b8>.

„Entities Owned by Blocked Persons (50 % Rule)“, Office of Foreign Assets Control, oficiální stránka Kanceláře pro kontrolu zahraničních aktiv, <https://ofac.treasury.gov/faqs/topic/1521#:~:text=OFAC's%2050%20Percent%20Rule%20states,blocked%20persons%20are%20considered%20blocked.>

„European Commission Guidance for EU operators: Implementing enhanced due diligence to shield against Russia sanctions circumvention“, European Commission, oficiální stránky Evropské komise, 7. září 2023, https://finance.ec.europa.eu/news/sanctions-commission-publishes-guidance-help-european-operators-assess-sanctions-circumvention-risks-2023-09-07_en.

Kozlovskaya, Lyudmyla. „EVERYTHING FOR THE FRONT. EVERYTHING FOR VICTORY. How Tokayev helps Putin while fooling Ukraine and the West“, *Open Dialogue Foundation*, březen 2023, 13, <https://en.odfoundation.eu/a/570712,everything-for-the-front-everything-for-victory-how-tokayev-helps-putin-while-fooling-ukraine-and-the-west/>.

Putz, Catherine. „Kazakhstan Suspends Arms Exports for a Year“, *The Diplomat*, 30. srpna 2022, <https://thediplomat.com/2022/08/kazakhstan-suspends-arms-exports-for-a-year/>.

„441 млрд тенге предусмотрено на повышение боеготовности силовых структур“, *Kazinform*, 7. dubna 2022, <https://www.inform.kz/ru/441-mlrd-tenge-predusmotreno-na-povyshenie-boegotovnosti-silovyh-struktur-a3920270>.

Kumenov, Almaz. „Kazakhstan bolsters defenses amid Russian invasion of Ukraine“, *Eurasianet*, 14. dubna 2022, <https://eurasianet.org/kazakhstan-bolsters-defenses-amid-russian-invasion-of-ukraine>.

„Об утверждении Военной доктрины Республики Казахстан“, Министерство обороны Республики Казахстан, oficiální stránky Ministerstva obrany Republiky Kazachstán, О схвалені воєнської доктрини Республіки Казахстан з дня 12.10.2022 ч. 1045", Ministerstvo obrany Republiky Kazachstán, 24. října 2022, <https://www.gov.kz/memleket/entities/mod/documents/details/361939?lang=ru>.

Databáze SIPRI, aktuální stav k 31. červenci 2024, <https://armstransfers.sipri.org/ArmsTransfer/TransferData/transferResults?logic=on>.

„Учения Коллективных сил ОДКБ „Взаимодействие-2022“, „Поиск-2022“, „Эшелон-2022“; в Казахстане завершились "разгромом" условного противника“, Организация Договора о коллективной безопасности, oficiální stránky OSKB, 7. října 2022, https://odkb-csto.org/training/CSTO_collective_forces/v-kazakhstane-zavershilis-ucheniya-kollektivnykh-sil-odkb-vzaimodeystvie-2022-poisk-2022-eselon-202/#loaded.

Musaev, Aybulat. „Kazakhstan Approves Military Intelligence Protocol with Türkiye“, *Caspian News*, 11. srpna 2022, <https://caspiannews.com/news-detail/kazakhstan-approves-military-intelligence-protocol-with-turkiye-2022-8-11-21/>.

Bekdil, Burak Ege. „Turkey, Kazakhstan deepen relations in space tech, drone production“, *DefenseNews*, 20. října 2022, <https://www.defensenews.com/space/2022/10/20/turkey-kazakhstan-deepen-relations-in-space-tech-drone-production/>.

Subbotina, Alena. „Казахстан проводит совместные военные учения с Турцией“, *KazTAG*, 14. května 2022, <https://kaztag.kz/ru/news/kazakhstan-provodit-sovmestnye-voennye-ucheniya-s-turtsiye>.

Marat, Erica. „China’s Expanding Military Education Diplomacy in Central Asia“, *PONARS Eurasia Policy Memo*, č. 697 (2021): 1–3, <https://www.ponarseurasia.org/chinas-expanding-military-education-diplomacy-in-central-asia/>.

„REGIONAL COOPERATION 2022 Military Exercise Begins in Dushanbe“, U.S. Embassy in Tajikistan, oficiální stránky ambasády USA v Tádžikistánu, 10. srpna 2022.

Ozat, Meray. „Kazakhstan and Azerbaijan Hold Military Drills without Russia: Khazri-2023“, *Caspian Policy Center*, 17. října 2023, <https://www.caspianpolicy.org/research/security-and-politics-program-spp/kazakhstan-and-azerbaijan-hold-military-drills-without-russia-khazri-2023>.

„Factbox: Where have Russians been fleeing to since mobilisation began?“, *Reuters*, 6. října 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/where-have-russians-been-fleeing-since-mobilisation-began-2022-10-06/>.

„Глава государства провел встречу с общественностью Туркестанской области“, *Akorda.kz*, 27. září 2022, <https://akorda.kz/ru/glava-gosudarstva-provel-vstrechu-s-obshchestvennostyu-turkestanskoy-oblasti-2784832>.

Omirbek Darkhan. „Эмиграция из России: спикер сената заявил, что ВНЖ в Казахстане дается с согласия государства, из которого выехали“, *Radio Azattyk*, 22. září 2022, <https://rus.azattyq.org/a/32045936.html>.

Gotev, Georgi. „By welcoming draft-dodgers Kazakhstan increases distance from Russia“, *Euractiv*, 29. září 2022, <https://www.euractiv.com/section/central-asia/news/by-welcoming-draft-dodgers-kazakhstan-increases-distance-from-russia/>.

„Kazakhstan Reportedly Returns Former Presidential Guard to Russia“, *The Moscow Times*, 30. prosince 2022, <https://www.themoscowtimes.com/2022/12/30/kazakhstan-reportedly-returns-former-presidential-guard-to-russia-a79851>.

Julia Abramova, „Казахстанцы собрали 150 млн тенге в качестве гуманитарной помощи Украине“, *Nur.kz*, 4. března 2022, <https://www.nur.kz/society/1959311-kazahstansy-sobrali-150-mln-tenge-v-kachestve-gumanitarnoy-pomoschi-ukraine/>.

Muchitkyzu, Asemgul'. „Из Казахстана в Украину отправились фуры с гуманитарной помощью, собранной казахстанцами“, *Radio Azattyk*, 11. března 2022,

<https://rus.azattyq.org/a/31747630.html>.

"Russian invasion of Ukraine", Demoscope, 16. března 2022, <https://demos.kz/the-russian-invasion-of-ukraine/?lang=en>.

„Poll: The main share of Russian supporters in Kazakhstan is over 60, young people are for Ukraine“, Demoscope, 1. prosince 2022, <https://demos.kz/poll-the-main-share-of-russian-supporters-in-kazakhstan-is-over-60-young-people-are-for-ukraine/?lang=en>.

Moldabekov, Daniyar. „Kazakhstan: Ukraine war motivates Russian-speakers to learn Kazakh“, *Eurasianet*, 31. října 2022, <https://eurasianet.org/kazakhstan-ukraine-war-motivates-russian-speakers-to-learn-kazakh>.

Altynbaev, Kanat. „Возмущение казахстанцев в связи с российским вторжением в Украину вынудило власти отменять концерты российских «Z-звезд», *Karavanseraj*, 28. listopadu 2022, https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2022/11/28/feature-01.

Altynbaev, Kanat „Казахстан отменил концерт Z-артиста; Узбекистан призывает к бойкоту“, *Karavanseraj*, 30. června 2023, https://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2023/06/30/feature-01

„Russian Singers -- Whether For Or Against The War In Ukraine -- Unwelcome In Central Asia“, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 23. června 2023, <https://www.rferl.org/a/central-asia-russian-singers-unwelcome-ukraine-war-kyrgyzstan-kazakhstan/32472909.html>.

Gumyrkina, Irina. „В Казахстане намерены законодательно запретить распространение символики, используемой в вооруженных конфликтах“, *Власть*, 4. srpna 2023, <https://vlast.kz/novosti/56194-v-kazahstane-namereny-zakonodatelno-zapretit-rasprostranenie-simvoliki-ispolzuemoj-v-vooruzennyh-konfliktah.html>.

„Kazakh Police Detain Siberian Anti-War Activist At Russia's Request“, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 10. října 2023, <https://www.rferl.org/a/siberian-anti-war-activist-kidnapped-kazakhstan/32629834.html>.

„Russian Anti-War Activist In Kazakh Custody To Reportedly Be Extradited“, *RadioFreeEurope/RadioLiberty*, 6. října 2023, <https://www.rferl.org/a/kazakhstan-russia-peace-activist-extradition/32626069.html>.

Putz, Catherine. „2 Russians Granted Asylum-Seeker Status in Kazakhstan, Pausing Possible Extradition“, *The Diplomat*, 3. listopadu 2023, <https://thediplomat.com/2023/11/2-russians-granted-asylum-seeker-status-in-kazakhstan-pausing-possible-extradition/>.

Tokayev, Kassym-Jomart. „Turbulence Across Eurasia Will Not Slow Kazakhstan's Progress“, *The National Interest*, 4. dubna 2022, <https://nationalinterest.org/feature/turbulence-across-eurasia-will-not-slow-kazakhstan%E2%80%99s-progress-201591>.